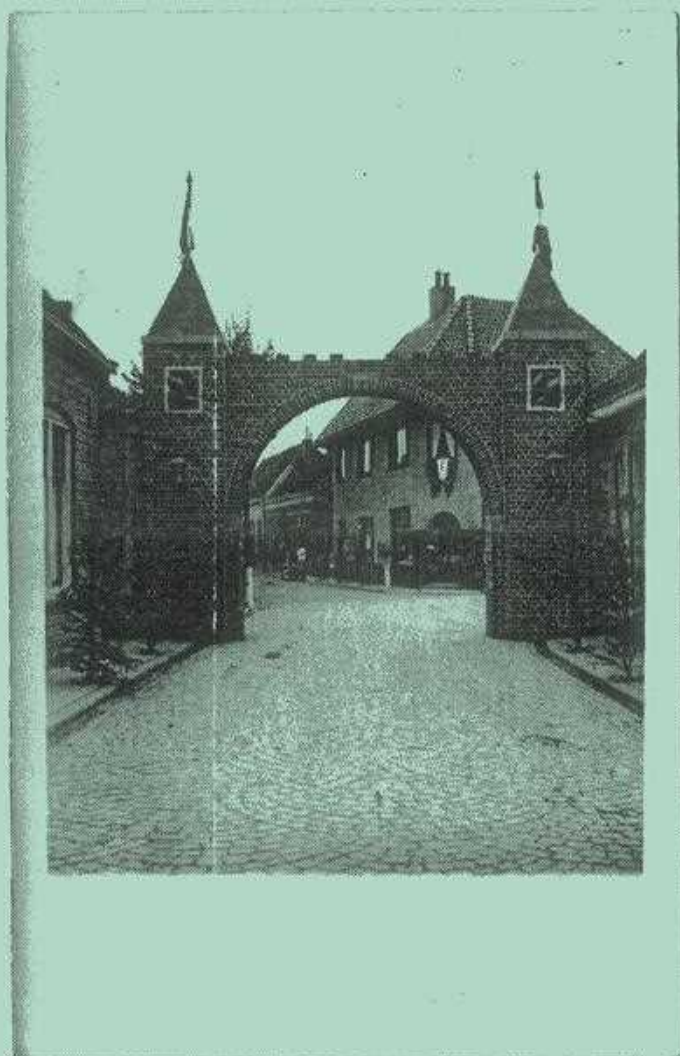

DE LICHTE VOORDE

PERIODIEK VAN DE
VERENIGING VOOR OUDHEIDKUNDE TE LICHTENVOORDE

1000 jaar Lichtenvoorde

No. 40
november 1999
ISSN: 0927-6688

Bij de afbeelding op de voorkant:

Lichtenvoorde 1000 jaar, augustus 1946: de poort in de Broekboomstraat.
(coll. G. Eppingbroek)

“De Lichte Voorde” is een half-jaarlijkse uitgave van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde. De vereniging stelt zich ten doel het onderzoek naar de geschiedenis van onze gemeente in de breedste zin van het woord te stimuleren en te bevorderen.

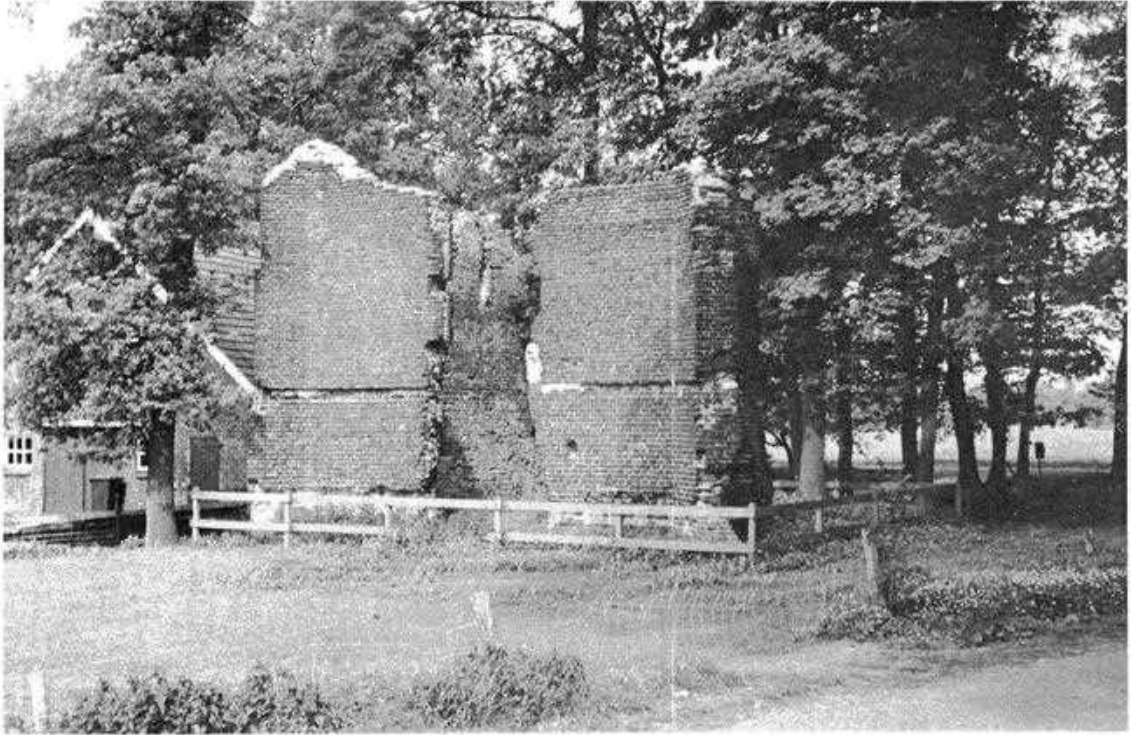
De redactie van ‘De Lichte Voorde’ bestaat uit:

I.H.H.M. Gregoor-Boschker, N.J.M. Adema Mzn, B.H.W. van Lochem en G.A.Th.M. Nijs

Inhoud

Voorwoord van de redactie	Blz. 2
Munsterse geschiedenis	Blz. 3
Excursie naar Zutphen	Blz. 14
Snippers	Blz. 15
Een afgedankte haardplaat op een put	Blz. 17
Schaer, een klooster op afstand	Blz. 20
1000 jaar Lichtenvoorde	Blz. 26
Historie Hotel Westerman	Blz. 31
Lichtenvoorde en zijn eerste veldwachter	Blz. 34
Ons “zoekplaatje”	Blz. 39

Onderwerpen toekomstige dia-avonden:

Vragender: kapelruïne (eind jaren '80)
(coll. G. Eppingbroek)

Lievelede: zicht op de nieuwe kerk, pastorie en molen (eind jaren '50)
(coll. G. Eppingbroek)

Voorwoord van de redactie

Het is een leuke toevalligheid deze eeuw te kunnen afsluiten met de periodiek nr 40, een mooi rond getal, net als het jaar 2000. Het is voor ons allen een spannende gebeurtenis: wat zal de nieuwe eeuw ons brengen? Wij blijven in ieder geval schrijven over de geschiedenis. Hopelijk doet U dat met ons. Het zal U zijn opgevallen, dat deze periodiek niet zo dik is als U gewend bent. Helaas zijn we voor de artikelen nog te veel afhankelijk van bestuursleden. Graag zag de redactie dat U ook eens in de pen kroop. Veel leden die bijvoorbeeld bezig zijn met stamboom-onderzoek, komen daarbij heel aardige anekdotes tegen, verhalen die ook voor een breder publiek leuk zijn. Zo is het vastleggen van jeugdherinneringen een belangwekkende vorm van geschiedschrijving en ook herinneringen aan markante persoonlijkheden. Denk bijvoorbeeld eens aan een figuur als Cornelis van Wijngaarden. Bijna iedereen kende deze boeiende figuur en velen hebben wel een verhaal over hem. Schrijf dat soort verhalen eens op en stuur ze naar de redactie. Misschien kunnen we van deze informatie een aantal aardige profielschetsen maken van bekende Lichtenvoordse persoonlijkheden. Dan gaan die anekdotes niet verloren voor het nageslacht. Inbreng vanuit veel verschillende kanten over uiteenlopende onderwerpen maakt onze periodiek allen maar boeiender. De redactie wacht met smart op Uw verhalen. Het adres vindt U achterin. Dus klim in die pen!

In februari van dit jaar werd door onze vereniging in Harreveld een zeer geslaagde dia-avond verzorgd. Vanuit onze doelstelling om als vereniging voor oudheidkunde ten behoeve van de hele gemeente actief te zijn, willen we dit de komende winter ook gaan doen in Vragender. Daarom nodigen wij U nu al van harte uit voor een

Dia-avond op zondag 30 januari 2000 om 19.00 u in zaal Overkamp te Vragender

In deze periodiek vindt U een uitgebreid artikel over de Münsterse geschiedenis van de hand van Henny Bennink. Op boeiende wijze beschrijft hij de verkiezing van Bernhard von Galen, beter bekend als Bommenberend, tot bisschop van Münster. Henk te Brake, die zo langzamerhand onze vaste medewerker is geworden, bericht ons van de excursie naar Zutphen. Ook Gerard Eppingbroek zocht voor ons een aantal korte gegevens uit het gemeente-archief: "Snippers uit het verleden", waaronder een beschrijving van de bewoning van Hotel Westerman. De Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde heeft weer een stukje oud-Lichtenvoorde boven het aardoppervlak gehaald. In het artikel "Een afgedankte haardplaat op een put" beschrijft Godfried Nijs de verrichtingen van deze werkgroep. Van Jos Wijnen ontving de redactie een artikel over het Klooster Schaer bij Bredevoort. Het artikel geeft ons een blik op de geschiedenis van dit klooster. Verder vindt U van ondergetekende een artikel over de eerste veldwachter van Lichtenvoorde. Ook kijken we terug in deze eeuw naar 1946 het jaar dat Lichtenvoorde zijn 1000-jarig bestaan vierde. Wie waren de personen die dit festijn organiseerden en waarom berustte het feest eigenlijk op een misverstand? Tot slot is er uiteraard het bekende zoekplaatje, waarbij weer gevraagd wordt wie er op de foto staan. Herkent U de personen, laat het ons dan weten!

De redactie wenst U veel leesplezier!

Namens de redactie
B.H.W. van Lochem

Münsterse geschiedenis

de verkiezing van Christoph Bernhard von Galen tot bisschop van Münster

12 oktober 1606: Christophorus Bernhardus von Galen wordt te Bispink, Westfalen, geboren.

13 september 1650: Ferdinand von Bayern, bisschop van Münster, overlijdt in Arnsberg.

14 november 1650: Christoph Bernhard von Galen wordt tot bisschop van Münster gekozen.

22 september 1665: Het leger van de bisschop van Münster valt Nederland binnen; eerste Münsterse oorlog.

30 mei 1672: Het leger van de bisschop van Münster valt Nederland binnen; tweede Münsterse oorlog.

Christoph Bernhard von Galen, in de Achterhoek geen onbekende, kwam door het aanwenden van persoonlijke invloeden in Münster op de bisschopszetel. Hij werd daarbij geholpen door anderen, voornamelijk zijn tegenspelers, die op beslissende momenten geen antwoord hadden op zijn sublieme strategische inzicht dat bestond uit het op gepaste tijden iets te zeggen, of juist zeer nadrukkelijk het stilzwijgen te bewaren. Hoe een en ander in zijn werk ging, in november van het jaar 2000 precies 350 jaar geleden, leest u in het vervolg van dit verhaal.

In september 1650 gaf Aartsbisschop Ferdinand von Bayern uiting aan zijn voornemen om naar Münster te reizen, een van zijn vijf bisdommen die hij in geen achtentwintig jaar meer had gevisiteerd.¹

Toen Ferdinand, door de moeilijke periode van de Dertigjarige Oorlog die maar nét achter hem lag en de vele en zware werkzaamheden binnen zijn aartsbisdom als een oude afgeleefde man in de koets op weg van Bonn naar Münster op 13 september 1650 niet geheel onverwachts voor eeuwig de ogen sloot, sloegen vele hooggeplaatste wereldlijke en kerkelijke leiders met argusogen de ontwikkelingen binnen het verweesde bisdom Münster gade; overigens niet geheel onbegrijpelijk, want het gebied behoorde tot een van de grootste en welvarendste bisdommen van het toenmalige Duitsland die, voor wat betreft het directe oorlogsgeweld, vrij weinig had geleden.² Het bezat nog steeds een aanmerkelijke populatie, waaronder een ruim vertegenwoordigde boerenstand, kundige handelaren, en vakbekwame handwerkslieden. Voorts bezat Münster nog talrijke goed georganiseerde kloosters en religieuze stichtingen met indrukwekkende onroerende goederen en nog een groot aantal andere grootgrondbezitters, meest adellijke families, die allen een redelijk inkomen trokken uit hun bezittingen, al lagen die inkomsten thans beduidend lager dan die van voor de oorlog.

De indruk dat het bisdom Münster er verhoudingsgewijze goed bij lag, hadden de vele Europese kerkelijke en wereldlijke leiders ook al gekregen, toen ze twee jaar eerder vanuit verschillende landen naar Münster reisden om er aan de vredesonderhandelingen deel te nemen.³ Wel merkten ze destijds op dat door de ontvolking van het platteland nog veel landerijen in het Münsterse

braak lagen, doch een krachtig herstel, dat zij spoedig verwachtten, zou slechts enkele jaren vergen. De stad zelf, zo was hun bevinding, was nagenoeg ongeschonden gebleven, er heerste zelfs een zekere welstand.

Nu, direct na het overlijden van Ferdinand, kwamen al die goede herinneringen van weleer bij de vredesonderhandelaren die naar Münster waren gekomen weer in de actualiteit. Ze lieten geen enkele kans onbenut om hun invloed te doen gelden. Regelmatig maakten ze het de domheren in Münster lastig door al vast een kandidaat voor de bisschopszetel uit hun familie naar voren te schuiven.

De eerste kandidaat voor de troon die in Münster genoemd werd, was de Wittelsbacher Maximilian Heinrich, een neef van de gestorven Ferdinand von Bayern.⁴ Maximilian Heinrich was op het moment van het overlijden van zijn oom reeds coadjutor in de bisdommen Keulen, Luik en Hildesheim. Ferdinand had tijdens zijn leven graag gezien dat zijn protégé ook in Münster tot coadjutor zou worden benoemd, want dat zou een eventuele overgang tot vorstbisschop van Münster aanzienlijk hebben vergemakkelijkt. Doch daar had het inventieve Münsterse kapittel telkens een stokje voor weten te steken. De redenen hiertoe zullen in het vervolg van deze verhandeling wel duidelijk worden. Dat neemt niet weg dat Maximilian Heinrich officieel als kandidaat door Friedrich von Fürstenberg zu Bilstein, Drost zu Fredeburg, werd voorgedragen aan het kapittel van domheren dat onder voorzitterschap stond van custos Christoph Bernhard von Galen.⁵

Christoph Bernhard von Galen...

Tijdens de uitvaartplechtigheid van Ferdinand, die, zoals dat destijds ook al gebruikelijk was, vooral door veel adellijke en kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders werd bijgewoond, maakte Maximilian Heinrich dankbaar van de gelegenheid gebruik door op nogal onalledaagse en indringende wijze zijn reeds door de Drost zu Fredeburg geïntroduceerde kandidatuur kenbaar te maken aan Bernhard von Mallinckrodt, de deken der Münstertse domheren.

Op zeer vertrouwelijk toon, gelardeerd met breedsprakerige achteloosheid, vertelde de ambitieuze Wittelsbacher aan Von Mallinckrodt dat hij meer dan goede hoop koesterde dat het kapittel hem, zoals dat in het verleden eveneens bij zijn oom Ferdinand en oudoom Ernst het geval was geweest, zonder al te veel discussie tot bisschop van Münster zou benoemen.⁶ De deken reageerde heel koeltjes op de mededeling van de postulant, niet zo verwonderlijk, want uit latere aspiraties valt te abstraheren dat hij zichzelf toen ook al als kanshebber voor de bisschopstroon beschouwde.

Inmiddels hadden zich enkele andere kandidaten gemeld. Een van hen was Aartshertog Leopold Wilhelm von Österreich, bisschop van Breslau, Olmütz, Passau en Straatsburg.⁷ Deze Leopold Wilhelm, een zoon van keizer Ferdinand II en een broer van keizer Ferdinand III, had in het verleden zijn sporen als militair ruimschoots verdiend.⁸ In het keizerlijke leger stond hij aan het hoofd van de Duitse kerkvorsten en genoot alom veel aanzien. Het had hem diverse onderscheidingen opgeleverd, die spoedig daarna werden ingewisseld voor gezaghebbende functies, waaronder het ambt van stadhouder in de Spaanse- of Zuidelijke Nederlanden, een ambt die voor Münster een groot gevaar zou kunnen gaan vormen, namelijk betrokken kunnen worden in de nog altijd voortdurende oorlog tussen Spanje en de zuidelijke Nederlanden. Voorts wist Leopold Wilhelm zich in zijn ambities gesteund door zijn broer, de reeds gememoreerde keizer van het Heilige Roomse Duitse Rijk.

Edoch, de subtiele keizer die de moeilijkheden waarmee zijn broer te kampen zou krijgen maar al te goed onderkende, de schier onverenigbaarheid van bisschop van Münster met die van stadhouder van de Spaanse Nederlanden en er vrijwel zeker door afgewezen zou worden, loste dit euvel op door terstond na de dood van keurvorst Ferdinand, op 13 september 1650, voor alle zekerheid ook nog Johann Ludwig Graf von Nassau als postulant naar voren te schuiven; een jonge weduwnaar met een groot aantal kinderen die nota bene nog maar kort geleden tot de katholieke leer was toegetreden.⁹

De laatste kandidaat voor de bisschopszetel was de uit een morganatisch huwelijk geboren Franz Wilhelm Graf von Wartenberg, in Münster zeker geen onbekende vanwege zijn vele verdienstelijke bemoeienissen tijdens de Westfaalse vredesonderhandelingen. Franz Wilhelm die reeds tot vorstbisschop van Osnabrück was benoemd, was zelf naar Münster gekomen, doch liet daar anderen voor hem de kastanjes uit het vuur halen. Hij liet in het domkapittel een zeer goede indruk achter, tevens een bewijs dat zijn ingehuurde assistenten hun werk goed hadden gedaan. Zou het tot een voordracht zijn gekomen, dan zou hij een zeer grote kans hebben gemaakt. Vooral Von Galen en Korff-Schmising, de domproost, waren erg ingenomen met Franz Wilhelm.

Het kapittel dat enige dagen na de voordracht van Maximilian Heinrich in conclaaf bijeen was gekomen, had nogal wat bedenkingen tegen hem en zijn afkomst. De weerstand tegen het Huis Wittelsbach bestond uit de ervaringen van de laatste jaren die allesbehalve positief waren

geweest. Onder het leiderschap van keurvorst Ernst en zijn opvolger Ferdinand, twee vorsten die er in principe vredige gedachten op na hielden, was het stift Münster te veel betrokken geraakt in buitenlandse verwickelingen die het niet had gewild. Bovendien, zo vonden de kapittelleden, woedde thans in het Rijnland, op het grondgebied van het keurvorstendom Keulen, nog altijd de Frans-Spaanse oorlog. Welnu, het kiezen van een Wittelsbacher op de bisschopszetel zou de kans vergroten dat Münster door Keulen bij die oorlog betrokken zou raken, een weinig benijdenswaardig perspectief.

Domkoster Bernhard von Galen, een vastberaden man met strategische inzichten die onder alle omstandigheden kalm, menswaardig en vooral vriendelijk bleef, expliciteerde nog dat hij de gepostuleerde niet in staat achtte het bisdom naar behoren te besturen. Vroomheid en geestelijkheid stonden bij Maximilian Heinrich op de eerste plaats, eigenschappen die uiteraard wel goed, maar totaal ongeschikt waren voor het naar behoren besturen van een vorstbisdom, daar kwamen andere dingen bij kijken. De huidige tijd, aldus Von Galen, eiste vooral een krijgsman; iemand die door middel van wapens het bisdom kon verdedigen, ja zelfs uitbreiden. Von Galen zal bij het uitspreken van die woorden ongetwijfeld nog gedacht hebben aan de tweevoudige amputatie van het bisdom in voorgaande jaren, wat hij als kapittelheer, custos en later als bisschop nooit heeft kunnen accepteren. Bedoeld worden hier: de overgang van de noordelijke Achterhoek in 1555 aan Deventer en de toewijzing van de heerlijkheid Borculo aan Joost van Limburg Stirum in 1602.

De enigszins gespieerde taal van de praeses maakte grote indruk op de domheren, het leidde tot een afwijzing van de Keulenaar. Dat was precies wat Von Galen wilde, want de agressieve zucht naar expansie, een eigenschap die Maximilian Heinrich te enen male miste, bezat hij, ondanks zijn vriendelijkheid en medemenselijkheid, in hoge mate. Daarmee profileerde Von Galen op niet geringe wijze zijn eigen kandidatuur als toekomstige bisschop van Münster en vervloeg de hoop voor Maximilian Heinrich. Kortom... door zijn naam werd officieus al een forse streep gehaald.

Tijdens het laatste conclaaf op 13 november 1650, een dag voor de verkiezing, behandelde het kapittel nog eens uitputtend de voor- en nadelen van de vier externe kandidaten, een even ongebruikelijke als opzienbarende bezigheid, want volgens de voorschriften, overeenkomstig het vastgestelde in de Unie van 1641, mochten er voor een verkiezing van externe dan wel interne kandidaten geen besprekingen worden gehouden.

Von Mallinckrodt beet het spits af. Breedspakerig liet de deken zijn confraters weten geen heil te zien in een postulatie van een der vier externe kandidaten. Haaks daarop erkende hij dat de min of meer afgewezen keurvorst van Keulen, Maximilian Heinrich, en de pas bekeerde Johann Ludwig Graf von Nassau in potentie toch wel mogelijkheden bezaten om het bisdom goed te kunnen besturen. De achterliggende gedachte dat hij uitgerekend deze twee kandidaten verkoos die op weinig steun van het kapittel konden rekenen, moet gezocht worden in zijn eigen ambities; diep in zijn hart, wat later overduidelijk aan het licht zou treden, wilde de heerszuchtige Von Mallinckrodt helemaal geen postulatie van een externe kandidaat, maar stelde hij louter zijn eigen kandidatuur. Doch om de kanunniken daarover niet al te zeer tegen de haren in te strijken, wilde hij dit niet openlijk laten blijken en koos hij voor deze gecamoufleerde strategie. Overigens moet in dit kader nog gezegd worden dat de deken allerminst kon rekenen op een grote steun uit het kapittel. De meeste domheren, vooral de jongere, hadden niet veel met hem op. Ze vreesden zijn sterk wisselende gemoedstoestand, zijn hoogmoed en de heftigheid

waarmee hij trachtte richting te geven aan zijn wensen. Nee, de waarachtig intellectuele deken was niet erg geliefd, maar dat was voor hem geen reden om bij de pakken neer te gaan zitten. Als laatste kwam domkoster Von Galen aan het woord. Hij memoreerde nog eens dat Maximilian Heinrich als kandidaat voor de troon al nagenoeg was afgewezen. Zou het kapittel nu besluiten om Leopold Wilhelm von Österreich of Franz Wilhelm von Wartenberg voor te dragen, dan zou Münster zich de woede van Beieren op de hals halen, met alle gevolgen van dien. Bovendien, zo vreesde Von Galen, zou met een eventuele verkiezing van Leopold Wilhelm het bisdom Münster betrokken kunnen raken in de strijd die de Zuidelijke Nederlanden nog tegen Spanje voerde. Hij benadrukte tevens, dat thans, na honderd jaar bestuurd te zijn door vreemde heersers, de tijd daar was om door een bisschop uit hun midden geregeerd te worden. Een grote meerderheid van het kapittel was het met de visie van hem eens.

Voor Maximilian Heinrich, Leopold Wilhelm en Franz Wilhelm was het nieuws dat zij niet voor de troon in aanmerking zouden komen, een grote teleurstelling, al lieten zij dat aan de buitenwereld niet zo erg blijken. Johann Ludwig Graf von Nassau reageerde aanzienlijk luchtiger. Na het bekend worden dat het bisdom er de voorkeur aan gaf een bisschop uit hun midden te kiezen, liet hij dat laconiek aan zijn opdrachtgever in Wenen weten; een zeldzame opvatting in die tijd, vooral als men het grote aantal kinderen van de weduwnaar in aanmerking neemt.

Over de noodzaak binnen de eigen kring een bisschop te kiezen bestond aldus unanimité, die door de pauselijke nuntius werd bekrachtigd. Niets stond het kiezen van een bisschop uit het eigen Münsterse kapittel meer in de weg.

Het aantal geschikte kandidaten uit het kapittel dat voor het ambt van bisschop in aanmerking zou kunnen komen was beperkt tot drie: Diederich Adolf von Recke, Christoph Bernhard von Galen en Bernhard von Mallinckrodt.

Von Recke viel reeds vroegtijdig af door zijn benoeming tot bisschop van Paderborn. Van de twee overgebleven kandidaten werden aan Von Galen de meeste kansen toegedicht. Voor een groot deel had hij dat te danken aan de vele morele misstappen van zijn opponent. Niet zelden had Von Mallinckrodt zijn vroegere confraters, echte vrienden waarop hij altijd kon rekenen, tot vijanden uitgeroepen, en dat slechts om zijn eigen positie in het kapittel te versterken. Dat de goed onderlegde en wetenschappelijk gevormde deken daarmee veel sympathie verloor, het is al vaker gememoreerd, scheen hij op de een of andere manier niet te kunnen of willen bevatten. Wellicht speelde zijn moeilijke, gecompliceerde en absolute karakter daarbij een belangrijke rol. Von Mallinckrodt miste de gave om een mening van een andere met die andere te delen; sterker nog, hij bestreed maar al te vaak andermans opvattingen zonder naar de werkelijke inhoud van de boodschap te informeren.

Von Galen spon bij dit alles garen. Naarmate de antipathie jegens Von Mallinckrodt toenam, groeide de sympathie voor hem, of: hoe meer de deken zich over de gang van zaken opwond, hoe beminnelijker Von Galen werd. Von Mallinckrodt die langzamerhand in de gaten kreeg dat hij op het gebied van geloofwaardigheid zijn krediet bij het kapittel aan het verspelen was, gooide het over een andere boeg. Hij bezocht in het diepste geheim de syndicus van het kapittel, dr. Boichorst, en droeg hem zonder enige scrupules op om de domheren, uiteraard met uitzondering van Von Galen, te bewegen tijdens de verkiezing op hem te stemmen.¹⁰ Om de inferieure opdracht van Von Mallinckrodt geloofwaardig te houden, moest de pleitbezorger er

onder meer bij vermelden dat dit idee louter van hem zelf, dr. Boichorst, kwam. Of de erudiete Boichorst zich meteen van Von Mallinckrodt's snode opdracht heeft gekwet, dan wel diens opdracht verried, is niet met zekerheid te zeggen. Wat wel met zekerheid kan worden gezegd is dat Boichorst in de nacht voor de verkiezing een ronde langs de verblijven van de kapittelheren maakte.¹¹ Waarschijnlijk liet hij daar veel beïnvloedende informatie over de twee kandidaten achter, waarbij de idee dat Von Galen boven Von Mallinckrodt werd bevoordeeld, als een publiek geheim werd bewaard.

Geheel verstandig was de nachtelijke activiteit van de rechtsgeleerde niet, want in de reglementen van het kapittel stond dat het samenspannen of stemming maken ten gunste of ten nadele van iemand, bij alle belangrijke aangelegenheden niet was toegestaan. In de reglementen stond echter niet dat de kapittelheren elkaar des nachts niet mochten bezoeken. En daar lag nu juist het grote grijze gebied dat maar al te graag door veel kapittelleden werd benut voor het aangaan van bilaterale gesprekken met grote gevolgen; in dit geval, het valt bijna niet te ontkennen, Boichorst's gesprekken met pro's jegens Von Galen en contra's jegens Von Mallinckrodt.

...en zijn tegenspeler Bernhard von Mallinckrodt

Dat de opzienbarende nachtelijke bezoeken 's anderdaags een stroom van geruchten op gang zou brengen, stond reeds bij voorbaat vast. Von Mallinckrodt die er al spoedig lucht van kreeg, bestempelde de bilaterale gesprekken als geheime conventicula in het voordeel van Von Galen. Hij protesteerde heftig tegen deze verwrongen gang van zaken en eiste uitstel van de verkiezing, doch zijn min of meer gebiedende verzoek werd als ongegrond afgewezen.

Op 14 november 1650, de verkiezingsdag, kwamen de domheren in het kapittelhuis bijeen. Nu de kansen om tot bisschop te worden gekozen voor Von Mallinckrodt zo goed als verkeken waren, zocht hij nog slechts naar middelen om de verkiezing te verschuiven naar een latere datum, aldus zou hij meer tijd tot zijn beschikking krijgen om de eventuele onreglementaire handelingen van de voorbije nacht te onderzoeken. Toen dat ook niet lukte, bracht de deken onomwonden een persoonlijke tekortkoming van Von Galen ter sprake, die een verkiezing tot bisschop van Münster in de weg zou staan. Von Galen had, aldus de woedend wordende Von Mallinckrodt, als heftig tegenstander en bestrijder van de in concubinaat levende geestelijken in Drensteinfurt zélf een bijzit met maar liefst drie kinderen!

De meerderheid der domheren vond de ingebrachte belastende informatie van Von Mallinckrodt wel van belang, maar zag er geen reden in om de verkiezing uit te stellen. Een deel van hen was tevens de mening toegedaan dat door het inquisitieproces deze 'eventuele persoonlijke zaak' vanzelf aan de orde zou komen en, indien zulks waar zou zijn en Von Galen vandaag tot bisschop van Münster zou worden gekozen, die uitslag door de paus nooit zou worden aanvaard.¹² Kortom, een onbewezen beschuldiging als deze, deed niet terzake.

Na deze misser probeerde Von Mallinckrodt door niet-deelname aan de verkiezing alsnog uitstel af te dwingen. Verbeten trok hij zich terug in een belendende kamer. Doch ook dat zette geen zoden aan de dijk, want het domkapittel stond na drie mondelinge verzoeken aan de deken om op zijn besluit terug te komen in zijn recht om zonder de recalcitranticus te electeren. De deken die dat begreep, keerde na een vierenhalf uur durende afwezigheid in de kapittelkamer terug, waarna het stemmen begon.

De meerderheid van het electoraat koos Christoph Bernhard von Galen tot elect. Hoeveel kapittelheren er op hem hebben gestemd, is niet bekend omdat de stembiljetten, gebruikelijk bij dergelijke verkiezingen, vrij snel na de uitslag zijn vernietigd. Doch vast staat dat bijna alle jongere domheren op Von Galen hebben gestemd en de ouderen meer op Von Mallinckrodt. Dat bewoog laatstgenoemde ertoe nog eens flink zijn gal te spuwen. Onomwonden vertelde hij aan de kapittelleden dat de koster wel veel major pars-stemmen (stemmen van de jongeren) had gekregen, maar te weinig van die der senior pars (stemmen van de ouderen), wat bij een geldige verkiezing onontbeerlijk is. In grote opwinding verklaarde de deken dat daardoor de verkiezing ongeldig was.

Slechts twee domheren, Von Boholz en Von Voss, geloofden het betoog van Von Mallinckrodt en meenden hem het recht van protest te moeten toestaan. De rest, de meerderheid, vond dat de rechtsgeldigheid van de verkiezing niet in het geding was. Zij wezen het protest af!

Von Galen gaf dankbaar gehoor aan de wens van de kiezers. Door klokgelui werd de bevolking van Münster ervan op de hoogte gesteld dat er een bisschop was gekozen. In de late namiddag werd er ter ere van vorstbisschop Christoph Bernhard von Galen in de dom van Münster een plechtige mis gelezen. Mallinckrodt kon niet de moed opbrengen die bij te wonen. Een dag later zwoeren alle domheren onvoorwaardelijke trouw aan de nieuwe bisschop. Dat Von Mallinckrodt zich daarvan onthield, zal u niet verbazen.

Over het leven en werken van Christoph Bernhard von Galen is al veel gezegd en geschreven. Hij kende in Lichtenvoorde - en ver daarbuiten - voor- en tegenstanders.

De voorstanders, meestal van katholieke signatuur, lieten zich in bedekte vorm lovend over hem

uit. Vooral het naasten van het toenmalige kerkgebouw van de hervormden en het recht dat hij in 1672 aan de roomsen gaf om daarin frank en vrij de katholieke godsdienst te belijden, vond alom instemming. De manier waarop Von Galen zijn missie realiseerde, oogstte beduidend minder waardering.

Zijn tegenstanders, doorgaans van niet-katholieken huize, hadden veelal geen goed woord voor hem over. Door onderstaande spotprent en bijbehorend gedicht wordt die mening nog het best geïllustreerd en verwoord. De makers ervan zijn mij niet bekend.

*Soo d'Ridder Donquichot, met Sancho was verreese,
Soo moest 't den Bisschop, met sijn Brave Lijf-Knecht weese.*

*Dus Praalt de Bisschop op een Swijn,
En heeft tot voet-knecht dese trayn,
Een Mon'k, die twee handt-paarden lijdt,
Op welck soo een sijn Meester rijdt;
Al staan hun háaren overent,
Men zijn die Rossen daar gewent,
Doch niet voor Knalye of Jan Rap,
Maar Heeren van het Munsterschap;
Die vlugge Knecht met sijn Musket,
Y siet, wat hout 'y een braave tret;
Die Muts-Uil dient hem op de wacht,
Voor 's Vyands volck, die in de Nacht,
Mocht koomen met een overvall,
En rooven dese Rossen all,
Hy draaght de Keucken, Worst en Schinck,*

Het Bier, en op sijn tijd een Flinck,
 Oock hanght een Boeck op sijnen Stuyt,
 Daar Preeckt hy staagh Oremus uyt,
 Wijckt Hollandts Volck nu uyt het Velt,
 Men krijght een schrick voor dese Helt,
 Staa Geusen, ruym nu uyt de baan,
 Hier komt een wond'rlijck monster aen;
 Want, Beerent met sijn Roomsche Staf,
 Die rijdt nu op een Varckens draf,
 En mocht licht door sijn Swijns geschreeuw,
 Verflauwen doen, den dap'ren Leeuw,
 Maar nu sijn Aenslagh is misluckt,
 Soo sit hy vast en kijckt bedruckt,
 Wijl Forgas is in Waaters noodt,
 Verlanght na Wijn, Sout, Ham en Broodt,
 En schreef aen Mauw'rits van Nassouw,
 Dat Hy op Hem eens drincken wouw,
 Maar hem ontbrack het Rinsche Nat,
 Dies stiert hem Mauwerits een Vat,
 Met Vocht en Broodt, tot een present,
 Dat Forgas neemt, in danck eerkent,
 En sy wanneer uyt Munster-landt,
 Hem Schwick en Worsten quam ter handt,
 Hy hem dat weer wat stueren wou,
 Dies 'y Hem nuw excuseeren sou,
 Nu Beerent, viert uw Toom, de Sug,
 Wil voort; Ghy maakt een vaste Brugh,
 Met uwe Swijnen op 't Moeras,
 Soo krijghje wis een Varckens Pas,
 Doch treckt u Swijn te mets by 't oor,
 Soo blijffe staagh u Bende voor;
 U Fielen zijn op u gebodt,
 Geloopen na een vette Pot,
 Den Dogh, die helptje mée by staan,
 Wilt maar u Ros met Spooren slaan,
 Gy raackt wel haast in Amsterdam,
 Daar eet men Worsten en oock Ham,
 Soo wel als by u Fijne Guyt,
 Die werpt op 't seggen Duyvels uyt,
 En Lessen kan het Vagevier,
 Door Gouden Munt, ghy sult de Fier,
 Wel Lubben, hadje maar wat Staal,
 Hy riep sijn Krijghs-volck altemaal,
 En sprack, komt hier o dap're Lien,
 Noch eens u Heer den Bisschop sien,

*Hy gaatje voor tot in der Doodt,
U Waapen vry voor Hou en Schoot,
Heeft Hy bevrydt met sijnen Quast,
Wie blijft dat is een Hemels Gast,
Het Vechten onder mijn Bannier,
Verschaft hier vreugh en na goe Cier.*

*Dit was d'Oratie, en een jeder kreeg wat Worst,
Wat Schincken en een Pater Noster op sijn Borst.
Op 't eynde van dees reem, riep 't Krijghs-Volck al te gader,
Wy zijn U hou en trouw, oock Paus ons aller Vader.*

Henny Bennink
augustus 1999

Literatuur:

- Adema, N.J.M. en Walvaart, H.H.M.; *Veelkleurigheid in een parochie*, 1996.
Asbroek, W.E. e.a.; *Historie van Haaksbergen*, 1975.
Boekelder, Jan en Raymond; *De historie van Zieuwent*, 1987.
Kohl, Wilhelm; *Christoph Bernhard von Galen*, 1964.
Rogier, L.J.; *Geschiedenis van het katholicisme in Noord Nederland in de 16e en 17e eeuw*, 1969.
Thielen, Th.A.M.; *Geschiedenis van de katholieke enclave Groenlo-Lichtenvoorde*, 1966.
Tibus, Adolph; *Gründungsgeschichte der Stifter, Pfarrkirchen, Klöster und Kapellen im Bereich des alten Bisthums Münster*, 1977 (herdruk).

Noten:

1. Ferdinand von Bayern (München 1577 - Arnsberg 1650) was een telg uit het huis Wittelsbach, een oud Duits adellijk geslacht dat reeds in 1116 werd genoemd.
Ernst von Bayern (1554-1612), een oom van Ferdinand die bisschop van Keulen en Luik was, benoemde hem in beide bisdommen, respectievelijk in 1595 en 1601, tot hulpbisschop. Na het overlijden van zijn oom volgde hij deze als bisschop in voornoemde steden op en verwierf daarbij ook nog de bisschopszetel van Münster en Hildesheim. Tenslotte werd hij in 1618 nog aartsbisschop van Paderborn. Saillant detail: Ferdinand is nooit tot priester gewijd!
2. De Dertigjarige Oorlog viel nagenoeg samen met de laatste dertig jaar van de Tachtigjarige Oorlog.
3. De Vrede van Westfalen en de Vrede van Munster.
4. Maximilian Heinrich von Bayern 1621-1688, eveneens afkomstig uit het Huis Wittelsbach.
5. De naam koster is afgeleid van het Latijnse woord custos (bewaker beschermer). Het was de functienaam van de middeleeuwse clericus die, met name in kathedralen, allerlei werkzaamheden van materiële aard uitvoerde: de klokken luiden; bewaken van de kerk; verzorgen van kerklinnen; verdeler van offergaven, tienden en aalmoezen aan de kapittelleden. Meestal was het ambt van custos verenigd met dat van sacrista of schatbewaker.
Later in de tijd - ten tijde van vorstbisschop Christoph Bernhard von Galen - lagen de inhoudelijke werkzaamheden van de custos louter op economisch terrein; het expliciet beheren

van allerhande bezittingen in het bisdom, waartoe hij tevens één of meerdere rentmeesters ter beschikking had. De oorspronkelijke werkzaamheden van de custos werden uitgevoerd door leken die eveneens onder zijn toezicht waren geplaatst.

6. De titel van deken, afgeleid van het Latijnse woord decanus, is terug te voeren op de regels van Benedictus (480-547?). In die tijd droeg de deken het toezicht op de monniken. Het heeft er alle schijn van dat in de Karolingische tijd deze titel hoogstwaarschijnlijk overgenomen is door de kapittels van kanunniken met een gemeenschappelijk leven. Vanaf de negende eeuw tot grofweg halverwege de negentiende eeuw werd de aartspriester die de zorg droeg voor de geestelijkheid en de erediensten met deze titel gedecoreerd. In die hoedanigheid trad hij, indien het een kathedrale kerk betrof, soms op als waarnemer/plaatsvervanger van de bisschop (in dat licht gezien was Bernhard von Mallinckrodt al min of meer coadjutor van Münster). Thans heeft het woord meerdere betekenissen gekregen, onder anderen: het hoofd van een collegiaal college; het hoofd van een decanaat (een cluster parochies); het hoofd van sommige kapittels. Ook binnen niet-religieuze instellingen wordt het woord deken gebruikt: de deken van de orde van advocaten; het hoofd van een faculteit van een universiteit.
7. Leopold Wilhelm (1614-1662) stamt uit het Huis der Habsburgers.
8. Ferdinand II (1578-1637, een Habsburger, was koning van Bohemen van 1617 tot 1625 en van Hongarije van 1618 tot 1626. Van 1619 tot 1637 was hij Rooms-Duits keizer. Ferdinand III (1608-1657), een zoon van Ferdinand II, nam de functies van zijn vader over: koning van Bohemen van 1627 tot 1657; koning van Hongarije van 1625 tot 1647 en van 1654 tot 1655; Rooms-Duits keizer van 1627 tot 1657.
9. Johann Ludwig Graf von Nassau (1625-1690).
10. Een syndicus of pleitbezorger is de rechtskundige raadgever van een kapittel.
11. Niet alleen dr. Boichorst maakte een ronde langs de kapittelheren. De kapittelheren bezochten elkaar eveneens. Overigens maakte Boichorst niet lang na Von Mallinckrodt's opdracht aan de kapittelheren bekend, welke infame klus hij van hem had ontvangen.
12. De handel en wandel van Von Galen in Drensteinfurt is nooit grondig onderzocht. Wel is door Fabio Chigi, de toenmalige pauselijke nuntius die het inquisitieproces leidde, aan de pasgekozen bisschop gevraagd of hij bereid was een eed af te leggen tegen Von Mallinckrodt's beschuldiging. Von Galen liet Chigi op 24 november 1650 weten daartoe bereid te zijn. Tot een eedsaflegging is het nooit gekomen.

Excursie naar Zutphen op zondag 22 augustus 1999

Door de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde werd een excursie georganiseerd naar de Hanzestad Zutphen. Ruim 30 personen namen aan de excursie deel en hoorden het verhaal aan van de twee zeer ervaren gidsen.

De stad Zutphen is rijk geworden aan de handel. Gelegen aan twee rivieren, de IJssel en de Berkel, was er in de Middeleeuwen al veel handel en overslag van goederen waardoor er flink werd verdiend en gebouwd. Met zo'n rijkdom was het na de industriële revolutie niet zo direct nodig om aan elke vernieuwingsdrift mee te doen.

Deze, min of meer gezapige houding van generaties stadsbestuurders, is mede de oorzaak van het bestaan van de 700 monumenten die Zutphen rijk is. Ook heeft de stad hierdoor de laatste decennia kunnen profiteren van miljoenen gulden rijkssubsidie om een groot deel van deze monumenten te restaureren en zo hun oude glorie terug te geven.

De 'Broederkerk', een onderdeel van een vroeger klooster, is nog in restauratie en doet dienst als bibliotheek. Het klooster zelf is in gebruik als museum.

De Berkel stroomt daar gedeeltelijk onder de straten, om zo het moderne verkeer beter door te laten stromen.

De panden langs de drie aaneengesloten 'marktstraten' zijn veelal prachtig gerestaureerd. Een 'Jugendstil' pui wordt dan ook 'ontsierd' door een stijl uit het kozijn weg te laten, of weg te halen. De markten, te weten de Groenmarkt, de Houtmarkt en de Zaadmarkt, bestaan eigenlijk uit een lange straat. Samen 'buigen' de markten als het ware om de Walburgiskerk en het Gravenhof heen.

De Walburgiskerk is Gotisch. De restauratie van de toren is nog pas voltooid. In de kerk is de Librije. Hierin zijn zelfs handgeschreven boeken te zien. De kerk en Librije waren niet in de excursie opgenomen, maar zijn wel te bezichtigen. In het plein op het Gravenhof zijn in de straat de contouren van de oude situatie aangebracht. Heel toevallig was, vlak voor de excursie, tijdens de aanleg van een riolering, een groot gedeelte van de fundering van vroegere bebouwing blootgelegd. Op deze manier maakten de deelnemers aan de excursie kennis met het werk van de archeoloog. Op het Gravenhof staat ook het Museumhotel 'Huize van den Kastele'. Een mooi gerestaureerd gebouw, waarin onder andere de prachtige Pauwezaal en een 17e eeuwse prentenkabinet zijn te bewonderen. Vooral de Pauwezaal, met zijn beschilderingen alle in het teken van pauwen, is een bezienswaardigheid op zich. In de mooie ambiance van dit hotel werd ons de koffie geserveerd.

Na de pauze werd een ander deel van de stad getoond. Toen werd pas goed duidelijk dat Zutphen, naast torens en delen van oude stadsmuren, ook een hele serie 'hofjes' rijk is. Het een nog mooier dan de ander, en allemaal in hun oude stijl teruggebracht, nadat ze in de voorlaatste en het begin van deze eeuw voor heel andere doelen werden gebruikt.

Onderzoek naar de herkomst van diverse termen en uitdrukkingen, toont aan dat de straatnaam 'Schopstoel' niets te maken heeft met een schopstoel of iets dergelijks, maar 'scheepstol' betekent en dus met belasting heeft te maken. Mede door het heffen van belasting op doorgaande schepen en goederen heeft Zutphen het zich kunnen veroorloven om eeuwenlang weinig te 'vernieuwen'. Hierdoor wordt het ons mogelijk gemaakt om al dit moois te bekijken. Daar enthousiasme bij het publiek, aanstekelijk werkt op een gids, wilde deze ook steeds meer laten zien. Hierdoor liep de excursie enigszins uit. Maar ook omdat het prachtig weer was, was dit voor niemand een probleem.

Henk te Brake

Snippers

uit het Oud Archief der Gemeente Lichtenvoorde

Uit het Gemeenteverslag over 1851 van de Gemeente Lichtenvoorde

Hoofdstuk XI.

Gemeente Politie.

Openbare Veiligheid

De zorg voor deze is opgedragen aan een veldwachter, terwijl daarenboven in de buurtschap Stad een klepperman de wacht houdt.

Aanrandingen van personen vonden niet, die van eigendommen weinig plaats, hieruit zoude men al zeer ligt opmaken, dat de politie dienst voldoende verzekerd is.

Intusschen is dit geenszins het geval, één veldwachter¹ kan onmogelijk voldoende surveilleren, in eene zóó uitgestrekte gemeente als deze, ook al wordt hij bijgestaan door de tournées van den zeer activen geregtsdienaar te Groenlo, doch ook de finantien der gemeente laten vooralsnog niet toe, eenen tweeden veldwachter aan te schaffen.

Eene uitbreiding van het wapen der Marechaussee schijnt het meest aannemelijke verbeteringsmiddel te zijn. Ook omdat een strenger toezicht niet op de ingezetenen, maar zoo veel te meer op van andere gemeenten komende personen noodig is.

Er bestaan hier 2 groote en 2 kleinere brandspuiten allen in voldoende staat. Gedurende het geheele jaar bleef de gemeente van brand bevrijd.

Nachtelijke straat-verlichting heeft hier geen plaats. Is het niet te ontkennen dat alle nachtelijke verlichting eenig nut heeft, noodzakelijk is dezelve hier niet, en zoude ook alleen van eenig nut zijn voor een klein gedeelte der gemeente, zodat de kosten aan die verlichting noodwendig verbonden, veel te hoog, in verhouding tot het nut daarin gelegen, daarbij niet in het algemeen belang, van de meeste der ingezetenen, die alleen van die verlichting nut hebben, en billijker wijze, tot bijdragen daartoe verplicht zijn zouden, liever die verlichting missen, dan betalingen daartoe doen zullen.

Ongelukken en rampen, alsmede daden van moed en zelf-opoffering zijn niet voorgevallen. Er is hier geen huis van bewaring aanwezig.

Door burgemeester A.W. Zweers.

G.J.A. Eppingbroek

Noten:

1. Veldwachter is dan Gerrit Willem van Lochem, deze overlijdt in 1865 en wordt opgevolgd door door J. Diederichs, een gepensioneerde opperwachtmeester der rijdende cavallerie.

Uit het Gemeenteverslag over 1901 van de Gemeente Lichtenvoorde

Hoofdstuk VIb

Gemeentepolitie

<i>Nachtwachten</i>	<i>1 persoon</i>	<i>bezoldiging:</i>	<i>f150,- per jaar.</i>	
<i>Veldwachters</i>	<i>2 personen</i>	<i>bezoldiging:</i>	<i>een van f 425,- per jaar</i>	
			<i>een van f 375,- per jaar, benevens</i>	<i>vrije</i>
			<i>woning.¹</i>	

Algemene opmerkingen omtrent den dienst.

De beide veldwachters doen goed hun dienst, de een zooveel mogelijk in de wijken A en B²; de andere in de buurtschappen.

Maatregelen van de politie en algemene toestand.

Tijdens de kermisdagen in 1901 hadden eenige verstoringen der openbare orde plaats tengevolge van eenen door den Burgemeester aan de politie gegeven last, om het sluitingsuur der herbergen, bepaald op 10 uur 's avonds, stipt in acht te nemen. Eene groote menigte verzamelde zich omstreeks half elf uur op het marktplein, oproerige liederen zingende, enz. Verschillende personen trachtten met geweld toegang te verkrijgen tot de woning van den heer Westerman, herbergier, toen dit niet gelukte, werd nog eene ruit van deeze inrichting stuk gegooid. Ter voorkoming van grootere wanordelijkheden, maakte de politie, bijgestaan door 2 manschappen der marechaussee uit Winterswijk, na de vereischte waarschuwingen, van de sabel gebruik en dreef de menigte met geweld uiteen.

Ongelukken kwamen hierbij niet voor.

Langzamerhand keerde nu de rust terug, tegen omstreeks half een in den nacht was de orde hersteld en bleef het rustig.

Wegens belediging en verzet tegen de politie werd tegen 8 personen proces-verbaal opgemaakt.

Door burgemeester en gemeentesecretaris L.A.M. van Basten Batenburg

U ziet het de geschiedenis herhaald zich, wat bijna 150 jaar en 100 jaar geleden de problemen waren, zijn het nu weer. Te weinig blauw op straat (vanwege de kosten) en problemen met de uitgaande "jeugd"!

Bij mijn strooptochten door het archief tegen gekomen,

G.J.A.Eppingbroek

Noten:

1. Nachtwaker is dan H.J. van Thiel, veldwachters zijn dan B. Halink en K. Kemper.
2. A = Stad (dorp) en B = Bosch, of wel directe omgeving van de bebouwde kom.

Een afgedankte haardplaat op een put archeologisch onderzoek aan 'd'n Inscheter'

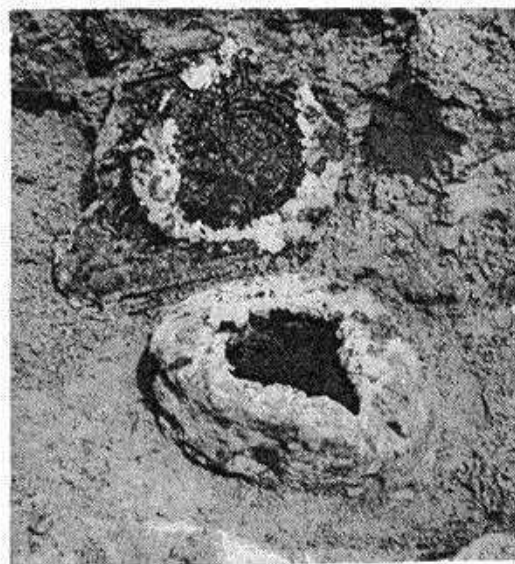
Toen bekend werd dat het pand achter de Intertoys aan de Varkensmarkt gesloopt zou worden, was dat voldoende reden voor de Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde om contact op te nemen met de grondeigenaar dhr. R. Kruip. Toen duidelijk werd dat het bodemarchief op deze plek danig verstoord zou worden door geplande bouwactiviteiten werd in overleg met de grondeigenaar en de provinciaal archeoloog besloten tot een opgraving over te gaan.

De locatie ligt in de oude kern van Lichtenvoorde, aan het steegje dat van de Varkensmarkt richting 't Hof loopt en in de volksmond bekend staat onder de naam 'd'n Inscheter'. Het gaf ons de mogelijkheid, na vele opgravingen in de nederzittings- en kasteelgracht, nu eens op een plek onderzoek te doen waar bebouwing aangetroffen kon worden.

En inderdaad werden vrij dicht onder het maaiveld de contouren van een huis zichtbaar in de vorm van funderingssleuven. Ook werd de oude tuin aangetroffen. Qua bodemvondsten moet het hier gaan om bebouwing uit de 18e /19e eeuw¹. Sporadisch werden echter ook scherven uit de 15e eeuw aangetroffen zodat we er vanuit gaan dat er ook in eerdere eeuwen sprake is geweest van menselijke activiteit op deze plek.

Put 2 nog afgedekt met gietijzeren plaat

De afbeelding op de haardplaat voor het eerst weer zichtbaar

Op het terrein werden twee putten aangetroffen. Gezien het grondwaterpeil was het (in eerste instantie) helaas niet mogelijk de inhoud van de putten te onderzoeken. Een put werd aangetroffen op 2.50 meter diepte en was opgebouwd uit gestapelde trapeziumvormige putstenen². Tijdens het machinaal uitgraven van de put bleek de eerste laag stenen zich te bevinden op een diepte van 3 meter onder het maaiveld. De put was gefundeerd op palen van beukenhout. Bij uitgraven werden in de put geen vondsten aangetroffen.

Tijdens het schoonmaken van de verzamelde putstenen werd echter een muntje gevonden. Het gaat om een duit uit 1802, geslagen tijdens de Bataafse Republiek in Nederlands Indië (INDIÆ BATAV). Hiermee kan de put globaal gedateerd worden in het begin van de 19e eeuw.

De schoongemaakte haardplaat

De bovenzijde van de tweede put lag maar 55 cm onder het maaiveld en was voorzien van een gemetselde koepel van gebroken bakstenen. De eigenlijke put was opgebouwd uit putstenen³. Ook deze put is machinaal verwijderd. Op 2.90 meter diepte werden eikenhouten planken waargenomen waarop de put gefundeerd werd. Er zijn verder geen vondsten gedaan die de put zouden kunnen dateren. Waarschijnlijk gaat het hier om een waterput die in een later stadium gebruikt is als beerput. De binnenzijde van de put bleek namelijk zwart te zijn aangeslagen, een van de kenmerken van beerputten.

De koepel van deze put was afgedekt met een gietijzeren plaat. Direct werd duidelijk dat het hier om een haardplaat ging. Toen de put in onbruik raakte heeft men hem niet volledig willen dempen maar werd een afgedankte haardplaat als deksel gebuikt.

EVROPA

Veel haardplaten zijn opgesierd met bijbelse voorstellingen. In eerste instantie lijkt dit hier niet het geval. Op de Lichtenvoordse haardplaat staan een man en een vrouw in barokke kleding afgebeeld. Het gewaad van de vrouw wordt opgehouden door een kind-bediende. Achter hen houdt een andere bediende een parasol op. Rechts van dit tafereel is een paard weergegeven. Het hele beeld ademt welstand uit. De kleding van de personen en het paard symboliseren het werelddeel Europa⁴. In de 16e en 17e eeuw gebruikte de Rooms-Katholieke kerk bij voortdurende kunst om alle aspecten van het zedelijk leven tot uitdrukking te brengen. Dit leidde tot het ontstaan van een enorme hoeveelheid van allegorische voorstellingen. De verbeelding van Europa was er daar één van. Op een goed vergelijkbare haardplaat uit privé-bezit in Vreden, staat onder de afbeelding 'EVROPA' te lezen. Verder zijn haardplaten bekend met voorstellingen van de werelddelen Azië en Afrika. Als datering wordt de periode 1650 tot 1700 aangehouden⁵.

Met dank aan...

...Roel Kruij, die ons wederom in de gelegenheid stelde een stukje Lichtenvoords bodemarchief te onderzoeken voordat graafmachines het definitief zouden vernietigen.

... de firma Dusseldorp, die toen bleek dat het te gevaarlijk was om de putten verder te onderzoeken, 'pro deo' een kraan beschikbaar te stellen om de putten machinaal te verwijderen om aldus verder onderzoek toch mogelijk te maken.

Namens de Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde,

Godfried Nijs

Literatuur:

W. Elling en S. Winkler-Borck, *Ofen- und Kaminplatten*, Hamaland-Museum, Vreden, 1992

W. Elling, *Ofen- und Herdplatten*, Vreden, 1973

Cesare Ripa, *Baroque and Rococo Pictorial Imagery*, The 1758-60 Hertel Edition of Ripa's *Iconologia* with 200 Engraved Illustrations, ed. Edward A. Maser, Dover Publications, Inc., New York 1971

Noten:

1. De mobiele vondsten bestaan voor het grootste deel uit scherven afkomstig uit Stadtlohn/Vreden.
2. Afmetingen: 17 cm / 13 cm en 17 cm / 5 cm (lengte / breedte - breedte / hoogte)
3. Afmetingen: 18 cm / 12 cm en 15 cm / 5,5 cm (lengte / breedte - breedte / hoogte)
4. Determinatie en informatie dhr. Brascamp, Haarplatenmuseum Klarenbeek.
5. Elling, W. 1992, afbeelding 4/15 op bladzijde 180.

Schaer, een klooster op afstand

Geografisch bedraagt de afstand van het klooster Schaer te Bredevoort tot onze gemeentegrenzen slechts een paar kilometer; in de tijd gemeten echter is dit klooster ruim vijf eeuwen van ons verwijderd. In het nu volgende verhaal zal ik proberen dit 'eiland van gebed' wat dichterbij te halen.

Waar stond dit klooster?

Vanaf Lichtenvoorde rijdt u naar Vragender. Dan vervolgt u door de kom van dit dorp de Oude Winterswijkseweg. Even voorbij het dorp ziet u links van de weg een paar grote stenen (bij de fam. Wopereis). U rijdt door tot de kruising met de Maneschijnweg (links) en de Schaarweg (rechts). Via de Maneschijnweg komt u bij het Vragenderveen, maar wanneer U de Schaarweg inslaat gaat u naar het Kloosterbos. Direct achter het bos woont de familie Maas (links). Onder deze boerderij zat tot 1959 nog een grote kelder van het oude klooster, met muren van 50-80 cm dik.

Johanna Harmelink (*1887), getrouwd met de zoon van kerkmeester J.B.H. Lageschaar. Hiervoor de boerderij 't Schaer ± 1900. Links het oude pand, rechts het nieuwere. (coll. pastorie Vragender)

Hoe kon het gebeuren dat hier kloosterlingen terecht kwamen?

Ik kan natuurlijk lang niet alles vertellen. Kloosters stonden op afgezonderde plaatsen, zo ver mogelijk van de wereld verwijderd. Dat was ook een aspect van het kloosterleven.

Het is belangrijk te weten dat er in 1423 twee bisschoppen in Utrecht benoemd werden: Rudolf van Diepholt, gekozen door het Kapittel van Utrecht en Zweder van Culemborg,

benoemd door de paus. Eerstgenoemde had de steun van het volk.

Om zich te handhaven werkte Zweder van Culemborg echter met ban en interdict. Iedereen die hem niet wilde gehoorzamen kreeg een verbod om zijn godsdienst uit te oefenen. Bijna het gehele kerkelijke leven in Utrecht en grote delen van Gelderland werd daardoor lam gelegd. Daarom vluchtten vele kloosterlingen weg uit het bisdom Utrecht. Via een omweg waren de fraters van Windesheim (zo heette de orde) in klooster Frenswegen bij Nordhorn aangekomen. Daar woonden deze volgelingen van Geert Groote van 1426 tot 1429. Het was een zogenaamde beschouwende orde, die ook wel 'Broeders des gemenen levens' werd genoemd.

In 1429 werd door Dirk van Lintelo een stuk grond aangeboden, gelegen tussen Vragender en Bredevoort. Bij deze grond behoorde ook het recht om wilde paarden te vangen. Dit gebied viel buiten het bisdom Utrecht, het hoorde onder het bisdom Munster. De kloosterlingen konden hier dus veilig hun werk doen. Deze Dirk van Lintelo was niet getrouwd en had een onechte zoon. Deze heette Willem. Als voorwaarde bij zijn schenking bepaalde Dirk, dat hij zijn hele verdere leven (naar later bleek 31 jaar lang) in het klooster mocht wonen. In 1430 komt de stichting van het klooster tot stand onder de naam 'Domus beata Mariae in Nazareth' (huis van de gelukzalige Maria van Nazareth).

De eerste prior

De eerste prior heette Willem Vornken. Hij was in 1373 geboren te Utrecht, uit vermogende ouders. Hij stond op het punt van trouwen toen een bejaarde, vrome vriend hem in een overtuigend gesprek wist te winnen voor het Windesheimse convent. Hij besloot toe te treden en werd met open armen ontvangen. In 1398 werd hij op 25-jarige leeftijd 'ingekleed'. Evenals alle anderen deed hij afstand van zijn bezit. Dat leverde het klooster een jaarlijkse inkomstenvermeerdering op van 100 Rijnlandse guldens. In 1400, twee jaar na zijn intreden, wordt hij al gekozen tot prior van een klooster te Leiderdorp. In 1425 kiest men hem tot prior superior van Windesheim. Dit was de hoogste plaats in de kloostergemeenschap. Over hem zijn zeer goede getuigschriften bewaard gebleven. Hij was niet een man van veel woorden. Hij wilde altijd de armste onder de armen zijn en ook de nederigste. Verder ging hij de broeders voor in 'beden en contempliceren' (bidden en beschouwen = overdenken). Hij was eveneens een krachtige handhaver van de tucht; hij wist stipt de hand te houden aan de vastgestelde wetten en regels.

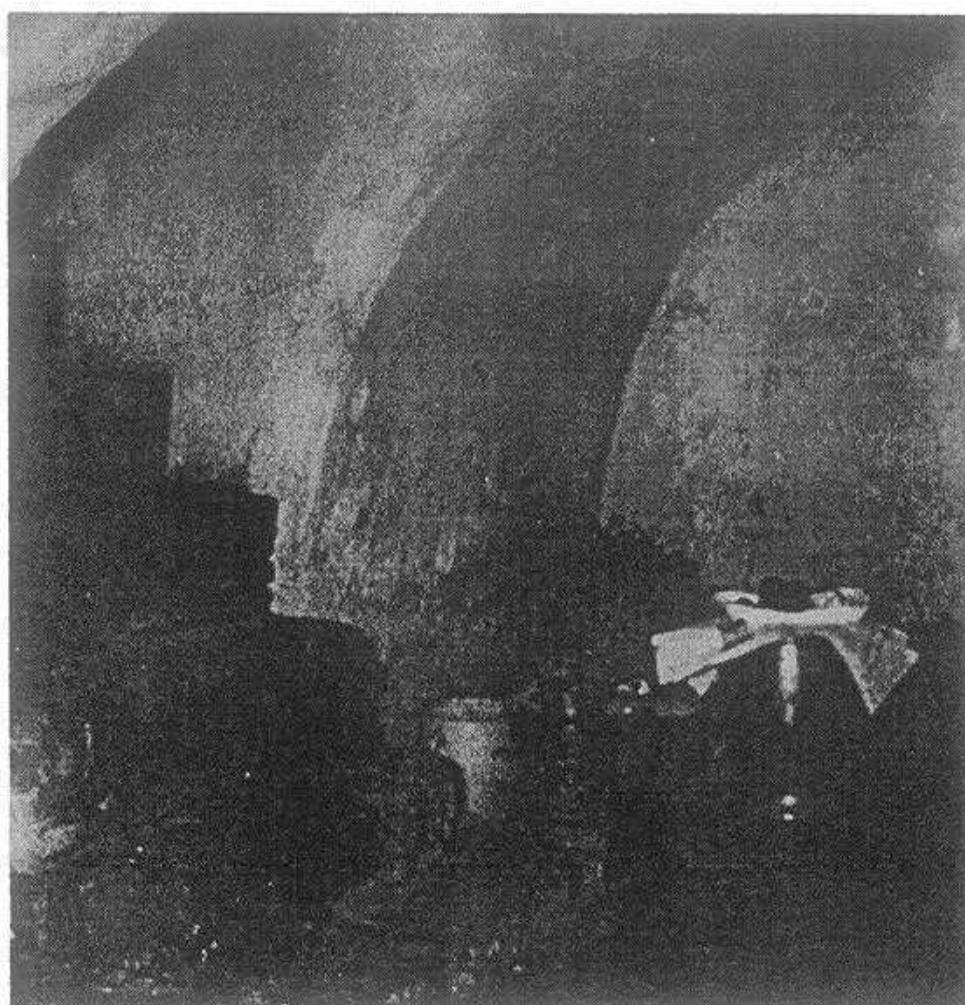
Wie woonden er in het klooster?

Uitgaande van de lijst die in Windesheim bewaard is gebleven kunnen de volgende broeders (kanunniken) naar het klooster 'Schaer' zijn gekomen:

- Lambertus Trici, ingekleed in 1426;
- Ludolphus Bestoldi, 1424, uit Kampen;
- Tricus Wilhelmi, 1424, uit Deventer;
- Jacobus Wael, 1422, uit Utrecht;
- Godfridus Bernardi, 1419, uit Tiel;
- Johannes Naeldwijk, 1419, uit Naeldwijk, later prior 'Schaer';
- Johannes Busch, 1419, uit Zwolle, later prior te Sulta. Hij schreef ook boeken over de geschiedenis van de congregatie;
- Hermannis Xantis, 1419, uit Xanten;
- Albertus Wilde, 1416 uit Zutphen;
- Johannes Jacobi, 1416 uit Zwolle;

- Wilhelmus Vieracker, 1416, uit Doesburg;
- Henricus Herderwyc, 1414, uit Harderwijk, later prior van klooster Thabor bij Sneek;
- Gherardus Ludolphi, 1414, uit Gogh;
- Jacobus Oem, 1413, uit Utrecht, later rector van het vrouwenklooster Bronope bij Kampen;
- Tricus Lijman, 1413, later prior van klooster St. Pieterwiël bij Zaltbommel;
- Egbertus Overhof, 1409 (of 1411?), uit Ootmarsum.

De kanunniken moesten de gelofte van armoede, gehoorzaamheid en kuisheid afleggen. Daarnaast woonden er ook conversen of lekebroeders (hoogstens acht) en de donaten (hoogstens vijf). De donaten deden afstand van al hun bezittingen en hoefden niet alle geloften af te leggen. Ze moesten zich wel aan de huisregels houden. Een convers (of conveers) was bijvoorbeeld de procurator (administrateur). Het aantal bewoners van het klooster mogen we stellen op 25 à 30 personen.

Onder de boerderij van de familie Maas zat tot 1959 nog een grote kelder van het oude klooster, met muren van 50-80 cm dik.

Waarmee hielden de kloosterlingen zich bezig?

De kanunniken hielden zich 4 à 5 uur per dag bezig met studie. In hun cel moesten zij veel tijd besteden aan het overschrijven van geschriften van kerkvaders e.d. Daarbij zaten zij op een stoel naast hun bed, met het boek op hun knieën. Op hun bed legden zij een plankje met een vel papier. Ook hun kennis voor het priesterschap vergaarden zij door zelfstudie. Uit de boeken der kerkvaders kwamen zij te weten hoe zij zich in de deugd konden oefenen en hoe zij zich van het kwaad konden bevrijden. Hun streven was: de navolging van Christus (Immitatio Christi).

Voor ze aan de arbeid togen, overlegden zij bij zichzelf met welk doel en hoe zij het werk zouden verrichten. Zij trachtten zich steeds weer in te denken hoe Jezus het zou doen. Daarvoor was een grondige kennis van het leven van Jezus nodig. Indien nodig werkten de kanunniken ook op het veld, bij de kudde, in de moestuin, in de stal, in de keuken of in de brouwerij.

Buiten het klooster hielden zij zich vooral bezig met schapenteelt en paardenhandel. Zo is bijvoorbeeld bekend, dat Gheert van Diepenbrock van een 'havezathe' uit Zieuwent in 1439 in het wild lopende paarden verkocht aan klooster Schaer. Deze paarden liepen vrij rond en werden alleen gevangen voor arbeid en verkoop. Voor hun handel genoten deze monniken in een groot gebied tol vrijheid, zodat die zich in snel tempo uitbreidde. Zij bouwden bij hun klooster ook een watermolen.

Godsdienstoefeningen en preken werden alleen gehouden voor de 'eigen' bewoners van het klooster en ook voor de zogenaamde horigen. Toch kwam het voor dat zij in spaarzame gevallen de godsdienst-oefeningen leidden in de Vragenderse Jacobskapel en in de kerk van Bredevoort. Dit laatste was echt een 'noodgeval' en had gedurende een drietal jaren plaats. De op 23 januari 1567 tot pastoor te Bredevoort benoemde Johannes Rauwerts werd namelijk in 1568 al overgeplaatst naar Winterswijk. Deze pastoor was geen lichtend voorbeeld voor zijn parochie. Hij vertoefde geregeld in de herbergen en raakte er steeds handgemeen. Hij leefde samen met zijn huishoudster en had twee dochters, die in geen enkele danszaal ontbraken.

Enkele kloostergewoonten en andere merkwaardigheden

Elke twee jaar kreeg het convent bezoek van visitatoren. Het visitatie-rapport van de vorige keer werd dan voorgelezen. Een onderzoek werd ingesteld naar het leven van de kloosterlingen (incl. de prior) en ook naar de staat van hun geloof. Het visitatie-rapport moest twee keer per jaar worden voorgelezen. De straffen die uitgedeeld konden worden, varieerden van licht tot zwaar. Lichte straffen waren bijv. het lezen van een paar psalmen, het verbod om te spreken, het eten op de grond, etc. Zware straffen waren stokslagen, verlaging van functie en soms gevangenisstraf. Zwaar gestraft werd men voor het openbaren van kloostergeheimen, dobbelen, kaartspelen, eten op vastendagen, etc. De allerzwaarste straffen werden uitgedeeld voor b.v. diefstal, doodslag.

- de prior kon een beschuldigde ook de 'disciplien' opleggen. Deze bestond uit geseling van rug en schouders, in het bijzijn van de andere broeders. Eigenaardig is dat alle broeders vier keer per jaar de disciplien ontvingen, schuldig of niet. Dit gebeurde op vaste dagen: Goede Vrijdag, vrijdag voor Pinksteren, daags voor Kerstmis en daags voor Maria Hemelvaart. De prior ontving eveneens de disciplien, maar dit gebeurde in een apart vertrek door de supprior.
- Maria en ook de heiligen en engelen werden zeer vereerd, De relieken hield men in hoge ere.
- De duivel werd zeer gevreesd. Hij vervolgde de broeders en trachtte hen steeds tot kwaad

- te verleiden en benauwde hen tot op hun sterfbed.
- In de kloosters heerste weinig levensvreugde. De aarde werd beschouwd als een ellendig tranendal, het lichaam was een 'kerker des vlezes', het leven een droevige pelgrimsreis. De broeders verachtten de wereld en hadden een groot verlangen naar de dood. toch maakten zij zich zorgen over hun eeuwig welzijn.

Bezittingen in de tijd van welvaart, ± 1550

Het staat vast dat het klooster Schaer door giften en erfenissen van conversen en donaten, door schenkingen en vooral ook door handel, tot een zekere welstand is gekomen. Dit blijkt onder andere uit het feit. dat de pandvrouwe van de Heerlijkheid Bredevoort (te Anholt) tijdens de 80-jarige oorlog bij het klooster een lening wilde afsluiten. Het leger vergde toen handenvol geld voor huisvesting, kleding, voeding, wapens, enz. Al dadelijk na de stichting begon prior Vornken verschillende stukken grond in de directe omgeving van het klooster aan te kopen. In 1431 kocht hij een stuk grond bij den 'Goldenberg' in de Schaersvorde van een vicarie in het kerspel Groenlo. In hetzelfde jaar volgde nog een perceel groenland, ook in de Schaersvorde. In 1432 wordt een stuk grond in Vragender aan het bezit toegevoegd en tevens een weide, waarvoor 10 Arnhemse guldens werden betaald. Waar deze akkers en weiden precies gelegen hebben, is niet precies bekend. Van de 30 percelen grond die het klooster in zijn bezit had, zijn er 26 door koop verkregen. Ze lagen in de Schaersvorde, Miste, Groenlo, Vragender, Aalten, Winterswijk; maar ook verder van huis, o.a. Angerlo, Terwolde en Nijbroek op de Veluwe.

Bovendien had het klooster nog 13 boerenhofsteden in eigendom. Dat waren:

- Lichtwerdink (Lichterink) in Barlo, 1433;
- Hijgenhus in Vragender, 1436;
- Hoselhus in Groenlo, 1446, voor 1200 Arnoldsguldens;
- Grote Schaer in Vragender;
- Besselinck in Lieveelde, 1462, eerst in leen van een abdis uit Vreden, in 1464 eigendom;
- Hesselkamp in Yzenvoorde, Doetinchem, in 1472; eerst in leen van de heer van Wisch, in 1474 ontslag van leenplicht;
- Grevinck in Aalten, Dale, in 1476 geschonken door priester Dietrich Twent voor zijn zieleheil;
- Eeckhof en Dat Roeler in Hiesfeld, 1479;
- Wensinck (in Lintelo), 1483, schenking;
- Nijgenhus of Frederixgued (Freers) in Lintelo, Aalten, in 1503
- Ormel of Ormelo in Dinxperlo, in 1507;
- Hartreys in Groenlo, in 1509;
- Braeck in Groenlo, in 1550.

Verder had het klooster nog drie hofsteden in leen. Dat waren:

- 1) 't Everdink (of Eltinck) in Yzenvoorde bij Doetinchem, 1566, in leen van Hendrick, Heer van Wisch;
- 2) 't Eppinck in Dale, Aalten, 1460, in leen van Willem te Lintelo, broer van Dirk;
- 3) Sleeswick in Winterswijk, 1482, in leen van Heidenreich Vincke te Alverkirchen. In 1488 kocht het klooster het leenrecht van de familie Vincke.

Verwoest en leeggeplunderd

In 1572 werd het klooster Schaer in zeer grote moeilijkheden gebracht. In genoemd jaar werd

de Achterhoek (tijdelijk) veroverd door troepen (of liever, benden) van Willem van den Bergh. Deze hielp zijn zwager Willem van Oranje in de strijd tegen Spanje. Honderd ruiters hebben het klooster geplunderd, terwijl in de instructie van de graaf Van den Bergh vermeld stond dat zij de rechten en de vrijheden van de burgers moesten handhaven ('sonder den inwondern ... einich hinder, letzel, geweldt offte averlast thoe mogen doen'). De kanunniken zijn weggevlucht, ze werden over andere kloosters verspreid.

De militaire actie was echter van korte duur. Willem van den Bergh was niet tegen de Spaanse macht opgewassen. De kanunniken zijn weergekeerd. Hun klooster had echter zwaar geleden onder de plundering. De prior is in 1573 wel te Utrecht op het jaarlijkse Generaal Kapittel verschenen. Voor alle kloosters in de Lage Landen, dus ook voor de Windesheimse congregatie, zijn het zeer moeilijke jaren. Klooster na klooster werd gesloten, soms verbrand of afgebroken, zodat tussen 1572 en 1580 bijna alle kloosters ten noorden van de Rijn verdwenen. Klooster Windesheim werd opgeheven in 1580 en de beroemde kloosters van Zwolle, Bethlehem en St. Agnietenberg, resp. in 1580 en 1581.

In 1597 was alleen nog maar klooster Schaer overgebleven. Dit was mogelijk omdat Bredevoort toen onder Anholt ressorteerde. Daar regeerde het katholieke geslacht Bronckhorst-Batenburg. In 1597 veroverde prins Maurits de vesting Bredevoort. Kort voordat het leger het stadje belegerde, zijn de kanunniken weggevlucht. Het klooster werd ernstig verwoest. Het schijnt echter niet direct opgeheven te zijn. Wel zijn in 1597 de goederen van het klooster door de Gedeputeerden te Zutphen publiek verkocht.

Het laatste dat wij van de kanunniken horen is, dat in 1606 prior Johan van Vuren om financiële steun vraagt aan de pandvrouwe van Anholt, Gertrud van Milendonck. Hij wilde het klooster weer oprichten. Deze poging liep op een mislukking uit. In 1609 staan alleen nog de muren van de kerk overeind en langzaam doet de tand des tijds zijn werk. Verschillende namen in de omgeving herinneren nog aan het voormalige klooster, zoals bijv. Kloosterdijk, Schaersheide, Schaersbeek, Schaersvoorde, Molenkamp, Molendijk, Molenkolk, Tichelkamp (waar de broeders hun stenen gebakken zouden hebben) en Nazareth. Met deze naam wordt Bredevoort in de volksmond nog wel aangeduid.

Jos Wijnen

Bronnen

- Periodiek Oudheidkundige Werkgemeenschap Aalten, Dinxperlo, Wisch (ADW) 1970 en 1971 door G.A.W. Boerkool;
- Breevoort can ick vergeten niet door H.A. Hauer;
- 1648-1998; 350 jaar Johanneskerk (te Lichtenvoorde).

1000 jaar Lichtenvoorde

Van alle feesten die Lichtenvoorde in deze eeuw heeft gekend, is dat van het 1000-jarig bestaan bij veel mensen het beste bijgebleven. Niet alleen omdat het een uitbundig feest is geweest, maar vooral omdat nadien de vragen zich ophoopten of het dorp inderdaad wel duizend jaar bestond.

Bij de viering van de bevrijding in 1945 was het oud-burgemeester A.J. van de Laar die zijn inwoners attent maakte op het 1000-jarige bestaan van Lichtenvoorde. Aangezien het kort dag was, werd besloten dit in 1946 te vieren. Het was voor die tijd een uniek feest: negen dagen zou Lichtenvoorde staan in het teken van feest, cultuur, historie, landbouw en nijverheid. Hiervoor werd een algemene feestcommissie opgericht, waarin Jac. Bakker (voorzitter), J. Brenninkmeyer (vice-voorzitter), J. Van Ooijen (secretaris), G. Paasschens (penningmeester), A. Vos (administrateur), H. te Brake, W. Florij, A. Overbeek, A. Westerman en H. Wildenborg (leden). De feestweek zou gehouden worden van 17 tot 25 augustus. Er werd besloten deze te laten samenvallen met de septemberkermis. Het bloemencorso zou dan geheel in het teken staan van de historie: een historische optocht. Het kermiscomité bestond in die dagen uit: H. Leuven (voorzitter), B. Doppen (secretaris), F. Holweg (penningmeester), F. Harbers, H. Ikink, J. Manschot en H. Post (leden).

De heer H. Kots en burgemeester F.J. Waals verlaten met hun gasten de DETO-tent
(coll. A. Hulshof)

Het feestprogramma bestond uit vele onderdelen. Zo was er de groots opgezette landbouw- en nijverheidstentoonstelling D.E.T.O. Deze afkorting betekende Door Energie Tot Opbouw. In dit naoorlogse jaar werd er grote aandacht besteed aan de wederopbouw van Nederland. Daarom werd er veel reclame gemaakt voor deze tentoonstelling. De grafisch-ontwerper H. Michels ontwierp een bijzondere sluitzegel voor het comité en ook werden vele aanplakbiljetten door heel Nederland verspreid. Op het DETO-terrein werden verschillende hallen gebouwd. Alleen al de hal van de afdeling nijverheid besloeg 1200 m². Hierin werd een

beeld gegeven van de moderne schoen- en textielindustrie.

Maar ook de landbouw was groots aanwezig met een volautomatische botervormmachine, die 2500 pakjes boter per uur verpakte! Verder konden de landbouwers en andere belangstellenden de nieuwste landbouwvoertuigen bekijken. Een aparte afdeling was de kippenhouderij, die voor de oorlog een bloeiende bedrijvigheid kende om Lichtenvoorde, maar die door de voedselschaarste een sterke daling had gekend. Op de tentoonstelling waren de nieuwste sorteermachines te zien. Het hele gebeuren rondom de DETO was in handen van een dagelijks bestuur, dat bestond uit de H. Kots, G. Doornink, J. Van Lochem, H. Hulshof (van Loon), W. Stottelaar en A. Pothof. De tentoonstelling trok duizenden belangstellenden en heeft daarmee ongetwijfeld bijgedragen aan de wederopbouw van Lichtenvoorde.

Op sportgebied kreeg het 1000-jarige dorp ook iets nieuws te zien: een concours-hippique. De heer Cuiper, van landelijk voorzitter van de concoursen-hippique, meende dat Lichtenvoorde als eerste in aanmerking kwam voor de organisatie van de Oost-Gelderse kampioenschappen. Er werden grote tribunes gebouwd en de wedstrijden werden gehouden op vrijdag 23 augustus.

Stand Hulshof HERWALT op de DETO-tentoonstelling
(coll. H.A.Th. Hulshof)

Voor de organisatie van auto- en motorwedstrijden was op 21 december al het eerste contact gelegd met de K.N.M.V. Deze zag de organisatie somber in omdat men vreesde, dat de benzine nog wel een tijd op de bon zou blijven en dat het zondagsverbod ook nog wel een tijd van kracht zou blijven. Maar als dit alles voor augustus zou zijn opgeheven, verleende men alle steun. Toch bleef de in november opgerichte Motor en Auto Club optimistisch. De MAC had namelijk met de feestvereniging het plan opgevat om tijdens de feestweek een groot motorfeestijn op touw te zetten, net als dat ook al eens was georganiseerd door de toenmalige Gillette Club in 1937 met de Grote Steen Sterrit. Gelukkig werden de bovengenoemde belemmeringen opgeheven en kon na vele jaren weer een tochtje met motor of auto verreden worden op zondag. In plaats van de Sterrit werden nu voor het eerst terreinwedstrijden voor motoren georganiseerd in de prachtig aangelegde Besselinkschans. Dat dit toen met

· vooruitziende blik was aangepakt blijkt wel uit het feit dat deze motorcross na 52 jaar nog jaarlijks wordt herhaald. De wedstrijden werden verreden op 25 augustus 1946. De kaarten kostten toen f1,25 inclusief belasting!

Ook Longa was sterk bij de voorbereiding betrokken, niet alleen voor een belangrijke voetbalwedstrijd, maar ook voor een goed opgezette wandeldag. Voor het concours-hippique van vrijdag 23 augustus was een grote tribune gehuurd van Groenendaal te Doetinchem en na overleg met de verhuurder kon deze ook gebruikt worden voor de voetbalwedstrijd op zondag 18 augustus. De wedstrijd om de grote zilveren HBS-cup werd gespeeld door twee ploegen uit de eredivisie: Brabantia I uit Eindhoven tegen Go Ahead I uit Deventer. De GTW liet er zelfs extra trams en bussen voor lopen! De grote wandeltocht werd gelopen op zaterdag 25 augustus. Het bestuur van Longa bestond in die tijd uit de heren J. de Graaf, B. Tenten en J. Werner.

De organisatie van het grote feest op de markt was in handen van het kermiscomité. Op de markt, waar normaal vee verhandeld werd, werd een grote dansvloer gebouwd. Deze had een oppervlakte van 700 vierkante meter. Een probleem waren de stangen waartussen het vee stond. Deze stonden in de weg. Bovendien was er midden op de markt een brandkraan die in geval van brand uiteraard bereikbaar moest zijn. Met hulp van de GTW werden met de destijds bekende stoomtram vele wagons vol bielsen op de markt aangevoerd. Deze dienden als de onderbouw van de vloer om zo'n stevige ondergrond te maken dat die zelfs een brandweerwagen kon dragen. Over de gestapelde bielsen werd een laag balken aangebracht voor de dansvloer.

De exploitatie was in handen van de caféhouders uit de kerkdorpen, aangezien de Lichtenvoordse cafés het al druk genoeg hadden. Bier en limonade waren in die tijd nog op rantsoen, dus het zou een probleem zijn om genoeg te krijgen voor zo'n feest. Elke caféhouder kreeg van de Grolsch een bepaalde hoeveelheid om in de taveerne te vertappen. Voor de markt gaf de brouwerij echter niet genoeg om negen dagen mee door te kunnen. Gelukkig brachten brouwerijen in Brabant en Limburg uitkomst. Met vrachtwagens van Knufing reden de chauffeurs Jan Dusseldorp, G. Reijring en Jan van Ooijen naar het zuiden. In Eindhoven kregen ze gesmokkeld glaswerk uit België, want dat was hier ook nog niet volop te verkrijgen. Met volle wagens keerden de heren terug.

Op 17 augustus barstte het feest los. Om 16.00 uur kwamen de Schout en Schepenen de sleutel ophalen bij het gemeentehuis, waarna de historische en folkloristische optocht begon. De wagenbouwers hadden hun gedachten terug gezet in de tijd: vanaf 945 tot 1945 werd de geschiedenis doorlopen en zag het publiek de Lichtenvoordse geschiedenis aan zich voorbijgaan. Na de optocht volgde de installatie van Schout en Schepenen in het "tijdelijke" gemeentehuis aan de markt in het huis van Hulshof "achter den groot'n steen". Vanuit dit pand werd het hele feest geleid.

Op zondag 18 augustus werd begonnen met de voetbalwedstrijd, waarna de optocht nogmaals rondtrok en de schutterij de vogel wegbracht naar het feestterrein. De volgende maandag was het de hele dag traditionele Achterhoekse kermis met onder andere vogelschieten en een groots opgezette kermis met de stoomcarrousel van H. Kats uit Groningen en het Autopaleis van Johan Oudsen uit Terborg, waar de jeugd in benzine-autootjes kon rondrijden. Ook dinsdag was het de hele dag kermis.

Op woensdag 21 augustus werd om 9 uur de landbouwtentoonstelling DETO geopend door de toenmalige minister van Landbouw en Visserij, Mansholt. 's Avonds was het Bal-champêtre met medewerking van de Ruurlose Boerendansers. De tentoonstelling DETO was dagelijks geopend van 9.00 tot 18.00 uur.

Op vrijdag werd het concours hippique verreden en 's avonds trad Paul Ostra op met zijn cabaret in hotel Industrie. Op zaterdag werd er een turn- en gymnastiekdemonstratie gegeven op het gemeentelijke sportterrein. 's Middags trad het Amerikaanse luchtcircus LUCINE op: jongleurs op een 35 meter hoge mast! De entree bedroeg f1,50 voor de eerste rang en f1,- voor de tweede. 's Avonds trad Paul Ostra weer op.

De schout en schepenen op het grasveldje voor HERWALT voor de start van de wandeltocht K.O.G.
Van links naar rechts: H. Hulshof (Vos), H. Hulshof (Baltussen), dr. J.H. Brenninkmeijer, Fr. Westerman en H. Hulshof (Eras)
(coll. G. Eppingbroek)

Op zondag 25 augustus werd om 11.30 uur gestart met de wandeltocht. Van 12.00 tot 17.00 uur was de terreinwedstrijd voor motoren onder auspiciën van de KNMV en de MAC. Om 15.00 uur begon de korfbalwedstrijd om het kampioenschap van de kring Oost-Gelderland. Daniels Openluchtvariëte trad op om 18.30 uur. De week werd gesloten met een voor die tijd adembenemend vuurwerk.

Als u nagaat, dat er in die tijd vlak na de oorlog nog maar weinig was om een groot feest op te zetten, dan kunt U zich indenken wat voor problemen het comité heeft moeten overwinnen. Er was heel veel inventiviteit en creativiteit nodig. Zonder die creativiteit was het nooit zo'n daverend succes geworden. De organisatie was perfect, het programma vol.

Hoe was men aan de wetenschap gekomen dat Lichtenvoorde duizend jaar bestond? Tijdens de feestweek werd een gedenkboek uitgebracht. Dit was samengesteld door de heren H. Brus, H. Hulshof-Herwalt, J. Lueb en B. Veldman. Zij hadden in het Oorkondenboek van de graafschappen Gelre en Zutphen, door L.A. Sloet, de naam Lichtenvoorde gelezen. Het betrof oorkonde nummer 88 berustende in Den Haag. De inhoud behelst inkomsten van het Klooster Fulda onder abt Hadamus. Onder de namen van plaatsen die betalingen moesten doen aan het klooster stond de naam LIDHANFURT. Sloet meende dat het daarbij ging om Lichtenvoorde. Volgens de oorkonde had het klooster aan *Lidhanfurt* een accijns opgelegd van 4 oncen en 9 dinariën in zilver.

Al vrij snel na het de feestelijkheden in 1946 kwamen er twijfels aangaande de juistheid van de interpretatie van de naam *Lidhanfurt*. Pas in oktober 1975 neemt de historicus Th. Thielen in de periodiek "De Lichte Voorde" van de historische vereniging alle twijfels weg: *Lidhanfurt* is de Friese plaats Lichtaard in de gemeente Ferwerderadeel. Van een band tussen ons Lichtenvoorde en het klooster te Fulda kon in het jaar 945 geen sprake zijn geweest. Thielen kwam in zijn artikel met gegevens die waarschijnlijker zijn dan de bevindingen van Sloet.

Uiteraard is deze bijdrage geen afkeuring van het gedenkboek of verwijt aan de samenstellers van dat boek. Toen men in 1946 de viering organiseerde, werd dit gedaan op basis van de toen bekende interpretatie van Sloet. De twijfels aan Sloets mededeling en bewijzen van een andere opvatting van onder andere Adolph Tibus, dr. Bunde en Th. Thielen kwamen pas later aan het licht. Niemand kan het de samenstellers van het gedenkboek kwalijk nemen, dat de viering van Lichtenvoorde duizend jaar in 1946 berustte op een misverstand.

Thielen schreef over de ouderdom van Lichtenvoorde het volgende: *"Pas in 1312 gaat voor het eerst Lichtenvoorde de geschiedenis in ter gelegenheid van het conflict tussen de bisschop van Münster en de heer van Bronkhorst over de vestiging van een burcht in Lichtenvoorde. Dat Lichtenvoorde als nederzetting al veel langer bestaat, blijkt natuurlijk wel uit opgravingen in Lieveelde en Lichtenvoorde zelf"*.

Misschien is het wel verstandig om eens wat onderzoek te doen naar het jaar 1312, want over 12 jaar is het 2012! Wie weet, weer een feestje?

B. H. W. van Lochem

Oproep

Graag zag het bestuur van uw vereniging dat onder haar leden zich iemand aanmeldde om vanaf 1-1-2000 elke dag de krantenartikelen te verzamelen uit de regionale krant. De bedoeling is om vanaf het nieuwe jaar alle gebeurtenissen in Lichtenvoorde zoveel mogelijk te verzamelen en dit te bewaren voor het nageslacht. Heeft u tijd voor dit werk, geef u dan op bij de redactie. U kunt uw verzamelde artikelen daar ook een keer in de maand inleveren. Bij voorbaat onze hartelijke dank!

Historie Hotel Westerman

Burgelijke Stand Archief Lichtenvoorde

Jaren 1890-1900 = huisnummer A189 (bl.194) Het vroegere hotel Westerman

Westerman Hermanus Antonius, geboren 1 april 1847.

Van beroep winkelier en looier.

Zonen:

- Westerman Franciscus Johannes Antonius, geboren op 9 oktober 1852.
Deze begon in 1888 een looierij aan de Nieuwe Maat (tot ±1909) en bouwde een nieuw huis aan de Dijkstraat (A91-1).
- Westerman Bernardus Josephus, geboren op 30 april 1862.

Op 17 juli 1898 overleed Hermanus Antonius Westerman, 51 jaar oud. Zoon Bernardus Josephus blijft op het pand wonen en begint dan een herberg. Hij huwt op 12 september 1899, Maria Francisca Rissenbeek uit Groesbeek.

Jaren 1900-1910 = huisnummer A189 (bl.201) / Het vroegere hotel Westerman

Westerman Bernardus Josephus, geboren 9-10-1862.

Van beroep; hotelhouder.

Gehuwd op 12-9-1899 met Maria F. Rissenbeek, geboren 12-2-1871 te Groesbeek.

- Kinderen:
- Bernardus Johannes Franciscus, zoon,	geboren 17-4-1902.
- Maria Aleida Wilhelmina Theodora, dochter,	geboren 4-11-1903.
- Franciscus Antonius Damianus, zoon,	geboren 4-8-1910.
- Albertus Gerardus Antonius, zoon,	geboren 17-9-1912.

Marktplaats, Hotel Westerman.

Groet uit Lichtevoorde.

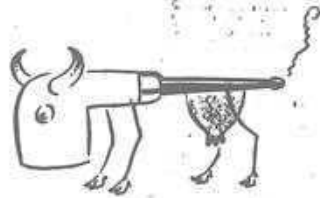
Het voormalige Hotel Westerman omstreeks 1902
Collectie G.Eppingbroek

ALS DE LEVERANCIERS VAN DE GOEDKOOPE
OLIE ALLEEN MET DEN PRIJS KNOEIDEN
ZOU HET UW BELANG ZIJN VAN HEN TE
KOOPEN !

..... MAAR ZE KNOEIEN OÖK MET DE OLIE !

KOOPT U BIJ DEN WINKELIER DIE U UW
PIJP VERKOCHT, UW HEËLE VERDERE LEVEN
UW TABAK ?

NEËN ! UW PIJP IS HET MELK-KOETJE VAN
UW PIJPENWINKELIER NIET !

WAAROM KOOPT U DAN WËL UW OLIE BIJ
DEN MAN DIE UW MOTOR LEVERDE ?

DIESELOIL-COMPANY N.V.
GEVESTIGD TE LICHTENVOORDE

B. J. WESTERMAN & CO.
LICHTENVOORDE-TELST

F. J. HARTWICH
LOENERSLOOT-TELST

Jaren 1910-1918 = huisnummer A223 (bl. 201)/ Het vroegere hotel Westerman

Ook deze jaren woont men in dezelfde gezins-samenstelling op dit pand. Echter ook een nicht Helena A.J. Westerman, geboren 18-4-1906, maakt hiervan deel uit.

Bernard J.F. is van 1916 - 1919 in Nijmegen (op school?) en Maria A.W.Th. is van 1917 - 1919 in Grubbenvorst (op kostschool!).

Jaren 1918-1925 = huisnummer A128 (bl.) /Korte Rapenburgsestraat

Op 8 mei 1918 trekt de familie Willem Driessen uit Aalten in het Hotel Westerman en zet dit voort. De familie Westerman verhuist dan op 8 mei 1918 naar een pand in de Korte Rapenburgsestraat, nummer A128.

Intussen was het hotel aan de Markt overgenomen door de fam. W. Driessen.

Jaren 1918-1925 = huisnummer A223 (bl.276)

Driessen Willem, geboren 19 februari 1883 te Aalten. In 18-5-1918 van Aalten gekomen, overname van het hotel. Gehuwd op 16-1-1914 met Maria Elisabeth Schippers, geboren 21-6-1881.

Jaren 1925 - 1940 = huisnummer A261 (bl.443-445) / Markt

De familie Driessen dreef het hotel tot 12 december 1932, toen vertrok zij naar Heteren. Het hotel werd nu overgenomen door de familie Doppen.

Vanaf 12-12-1932 tot 2-12-1938

Ze kwamen van A189 en waren broer en zusters:

- Doppen Wilhelmus Johannes Bernardus, geboren 7-9-1908, onderwijzer.
- Doppen Henrica Johanna Maria, geboren 28-4-1910, caféhoudster.
- Doppen Wilhelmina Bernarda Antonia, geboren 24-4-1911, caféhoudster.
- Doppen Engelina Wilhelmina Maria, geboren 1-11-1912, caféhoudster.
- Doppen Maria Wilhelmina Henrica, geboren 1-9-1914, zonder beroep.

Vanaf 2-12-1938 tot omstreeks 1965

Op 2 december 1938 kwam de familie Lorist uit Kampen en nam het hotel over.

- Lorist Johannes Bernardus, geboren 9-5-1905 te Kampen, hotelhouder.
Gehuwd op 17-5-1935 met; Kuiper Annetje, geboren 12-2-1910.
- Lorist Jacobus, zoon, geboren 23 -2 1936.
- Lorist Annie, dochter, geboren 31-12-1937.
- Lorist, dochter,

Rond 1965/66 werd het hotel gesloten en kwam hier een modezaak van de familie Gilsing.

G.J.A. Eppingbroek

Lichtenvoorde en zijn eerste veldwachter

Op 31-3-1812 vergaderde de vroedschap, waaronder de leden Roelof Buynink, Jan ten Bos, W.J. Roelvink, J.E.F. Wijnveld en Jan van der Meer de Walcheren. We leven dan onder de Franse overheersing. Het college besloot toen om Hermanus van Lochem, tot dusver politiedienaar en veldwachter, als kandidaat voor te dragen aan de heer Sous-Perfect van dit Arrondissement. Zijn voordracht was mede gebaseerd op zijn lange en uitstekende staat van dienst en ... *'er geen geschikter in de mairie voorkomende zijnde'*.

Tijdens de Franse overheersing werden er in Lichtenvoorde ook enkele inwoners onder de wapenen geplaatst, met als doel de bevolking te beschermen. Dit gebeurde rond 1800. De namen van de opgeroepen werden geregistreerd, evenals de wapens die ze meebrachten. Ook Hermanus stond op de lijst; van beroep veldwachter, vijf voet en vijf duim groot en in het bezit van een geweer (een voet was ongeveer dertig centimeter en een duim 27 millimeter). Zijn broer Frederick, die timmerman was, stond er ook op. Zijn lichaamslengte bedroeg vijf voet en vier duim en als wapen had hij een piek meegebracht, een soort lans.

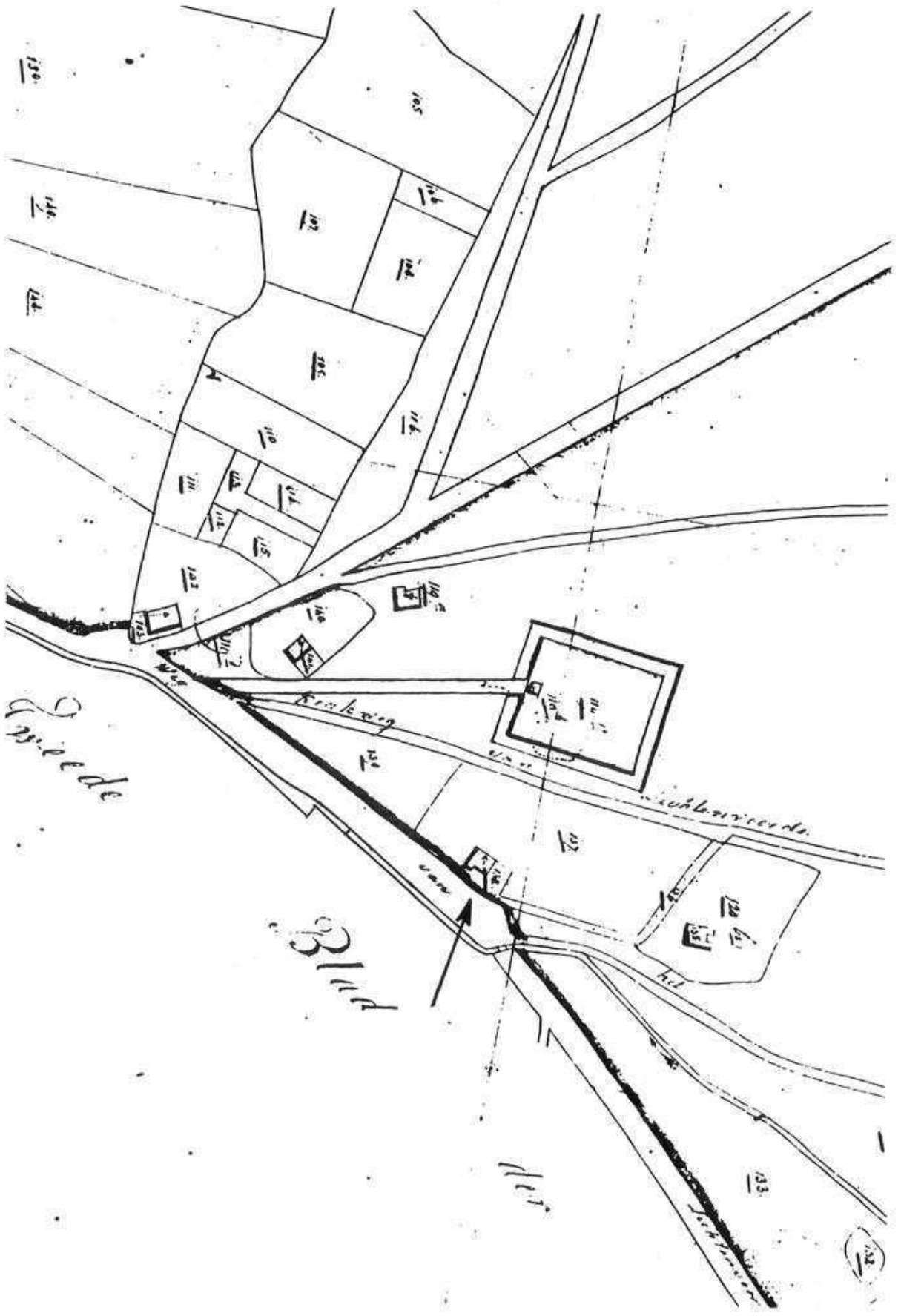
Uit de bewonerslijst in Lichtenvoorde die gemaakt werd in 1802, zien we dat Hermanus van Lochem woont in het rot van Herman Holkenborg. De gemeente was toen verdeeld in zogenaamde rotten. Elk rot had een rotmeester, een wijkbestuurder die er op toe moest zien, dat er geen ongeregelde heden of samenzweringen tegen het Franse bewind plaats vonden. Het rot waarin Hermanus woonde, bestond uit 21 inwoners.

In het boek 'Voorschriften van een veldwachter' staat vermeld dat een veldwachter altijd aan het begin van het dorp moest wonen, aan de belangrijkste weg die leidde naar het centrum. Zo kon hij de bedreiging van zwervers en bedelaars tegenhouden. Met name Bocholt en Aalten waren in die tijd vrije gemeenten, plaatsen waar zwervers en bedelaars vrij gemakkelijk hun gang konden gaan.

Aan de hand van de plattegrond uit 1830, is duidelijk te zien dat Hermanus aan de rand van het dorp woonde. Het dubbele vierkant op de kaart, met daarin het kadastrale nummer 119 b, is de Algemene Begraafplaats die er nog ligt. Voor de begraafplaats loopt de grintweg van Lichtenvoorde naar Vragender en bij de pijl ziet u het huis en erf van Hermanus van Lochem, met het kadastrale nummer 138.

Zoals u ziet stond zijn huis eertijds aan de weg van Lichtenvoorde naar Aalten, ter hoogte waar thans de panden van warenhuis Eskes en de Plusmarkt staan. Voor het perceel waar zijn huis op stond, betaalde Hermanus negen gulden 'onroerend-goedbelasting' per jaar. Ook had hij achter zijn huis een stuk weiland waar hij twee gulden dertig voor moest betalen. Een lange strook die loopt van zijn huis tot aan de Vragenderweg, nummer 136 op de kaart, gebruikte hij voor hakhout. Dit was waarschijnlijk een bosrand. Daar betaalde hij 20 cent belasting voor.

Zijn naaste buurman, die grensde aan zijn bosrand (nummer 135 op de kaart), was Hans Hengeveld, dagloner. Aan de weg die naar de begraafplaats leidde, op nummer 141, woonde Philip Vink, slager te Lichtenvoorde, waar nu café 'De Driehoek' staat. Ter hoogte van huize De Driehoek, waar nu Alois Vos van het slachthuis uit Lievelede woont, woonde anno 1830 (nummer 143 op de kaart) Hendrik Veenhuis, wever van beroep. Hendrik betaalde 18 gulden aan belasting voor zijn huis. Het mooie van deze schets uit 1830 in vergelijking met de huidige situatie is, dat de infrastructuur vrijwel onaangetast is gebleven. De wegen liggen er nog precies zo en de begraafplaats is er ook nog.

Afb. 2 Detail kadastrale minuut 1832

De 'Nachtwacht'

Het werk van een nachtwaker, nachtwacht genoemd, had niets te maken met het werk van de veldwachter. Tot rond de laatste eeuwwisseling, en zeker in de tijd van Hermanus van Lochem, was deze dienst van zeer grote waarde voor een streek.

Het kwam vroeger veel voor dat huizen in vlammen opgingen, omdat de meeste huizen van hout waren en het dak van stro. Wanneer er brand ontstond, viel er meestal weinig meer te redden. Ter voorkoming van brand, stelde richter Stumph in Lichtenvoorde in 1730 een rookverbod in. Maar hij kon niet voorkomen dat in 1735 toch nog 17 huizen afbrandden.

Een nachtwaker werd door de gemeente aangesteld en had tot voornaamste taak om 's nachts te waken voor branden. Na 1700 waren dat voor Lichtenvoorde: Hendrik Preustinck, Otto ten Have, Derck Wassink, Barthold Ickinck en Bernard Doppen. Ze hadden tevens tot taak ieder vol uur na zonsondergang met de klepper een rondgang door de straten te maken, waarbij dan luidkeels geroepen werd, bijvoorbeeld: *'De klok heit twaalf, twaalf heit de klok.'* In Lichtenvoorde gebeurde dit van 10 uur 's avonds tot 's morgens 4 uur. Ook zorgde de nachtwaker voor de straatverlichting. Dit hield in: het poetsen van de

glazen, het bijvullen van de petroleum en het aansteken van de lantaarns, één uur na zonsondergang. Hierbij werd een ladder gebruikt en lucifers met blauwkoppen, die op de pilosebreek aangestoken konden worden. Met het elfde uur werd de straatverlichting gedeeltelijk gedoofd. Op de voornaamste straathoeken bleven de lantaarns branden. Voor drie cent kon men zich ook laten wekken door de nachtwacht, hetgeen geschiedde door het kloppen op de deur of op het venster; uiteraard op een van te voren afgesproken tijd. Hoewel de nachtwakers geen gezagstaken hadden, werden zij wel gezien als assistenten van de veldwachter.

Tot 1882 moest men in Lichtenvoorde het met één veldwachter stellen. Dat hield dus in dat Hermanus, en later ook zijn zoon Gerrit-Willem, alleen het gezag moest uitvoeren. Vanaf 1882 is een politiekorps in het dorp gestationeerd.

Afb. 2 De kleding van de veldwachter.

De gevangenis

Lichtenvoorde had in 1819 3155 inwoners, aldus het jaarverslag. Daarvoor was blijkbaar één veldwachter voldoende. Zijn jaarinkomen bedroeg f145,-. Op een document uit februari 1818 verzocht Hermanus van Lochem aan de Gouverneur van de Provincie Gelderland zijn jaarsalaris niet te korten. Hij had in het jaar 1814 een toeslag ontvangen van f37,- voor zijn meer gedane werk. Dit wilde de gemeenteontvanger in 1817 op zijn salaris korten. De Gouverneur stelde Hermanus van Lochem in zijn recht. De ontvanger mocht het geld niet van zijn salaris inhouden, maar moest het geld opschrijven als onvoorziene uitgaven.

In 1819 werd een cipier aangesteld die als taak had de gevangenen tijdelijk te verzorgen en te bewaken, totdat ze naar Arnhem, Winterswijk of Zutphen zouden worden overgeplaatst. Het was duidelijk een bijbaantje, want hij ontving daar f21,70 per jaar voor. De gevangenis was onder het gemeentehuis en in het Richtershuis. Daar waren in de kelders ringen in de muur aangebracht waar de gevangenen geketend lagen.

De kleding

Aan de hand van de getoonde tekening op de vorige bladzijde krijgen we een goed beeld hoe onze eerste veldwachter er bij liep. Deze kledij droeg de veldwachter anno 1796 hier te zien in zijn winteruitrusting met om zijn schouder een zogenaamde *schansloper*, een soort mantel van groene stof. Een echt uniform is het nog niet maar in de loop der tijd komt hier verandering in. Vanaf 1834 werd elke gemeente verplicht haar veldwachter te kleden in een uniform dat er voor die tijd als volgt uitzag: *"Zwart leren, ronde, opgetoomden hoed met oranje leren corarde op de zijde. Voor dagelijks gebruik een donkergroene lakenschen pet, met een rood biesje, lederen klep met een klein oranje corade van voren. Een zwarte das. En een donkergroene, lakensche huis met lange panden, een rood biesje, rode opstaande kraag en twee rijen blanke, witte ronde knoppen. Een broek van hetzelfde laken met een rood biesje. Voor in de zomer een witte linnen broek, een paar lange grijsachtige linnen slobkousen en een paar hoge schoenen"*.

De wapens die hij in die tijd droeg waren een hertsvanger aan een zwarten, blinkende lederen riem, die hij over zijn schouder droeg. Deze riem was op de borst versierd met een koperen plaat waarop gegraveerd stond "Veldwachter der gemeente Lichtenvoorde". Verder droeg hij twee 'Percussion' pistolen en een blik kruit en een kogelbus die aan de sabelriem hingen. Het sabel van de veldwachter ligt nog steeds bewaard in het gemeente archief, net als vele processen verbaal uit de periode 1812-1850. Op de volgende bladzijde is er een afgedrukt. De tekst van dit proces-verbaal luidt als volgt:

Hermanus van Lochem, Veldwagter des schout ambts te Lichtenvoorde, geeft aan dat hij in de nacht van woensdag op donderdag 25 en 26 der lopende maand juli omstreeks twee uren binnen Lichtenvoorde op de publieke straat lopende voor het huis van Hermanus Westerman, tapper te Lichtenvoorde, aldaar aan huis nog zeer roerig was. En ook enige personen uit het huis had zien komen die naar zijn gedachten gehoord hebben tot het bruid of trouwgelag van Jan Hulshof en Hendrika Hulshof.

Om dezelfde avond den 25 juli na huize te gaan en terug te komen om een wakend oog te houden toen er nog volk in het huis van Westerman waren en deze nog drank consumeerden terwijl hij tegen de tapper had gezegd dat deze niet meer mocht tappen.

Waarop Hermanus van Lochem het huis was binnen gegaan en daar zon vijftien dronken mannen aantrof.

Hiervan dit procesverbaal hebben opgemaakt welke ik veldwachter H. van Lochem hebben ondertekend - Lichtenvoorde 26 juli 1821.

Hermanus van Lochem, Veldwagter der Schout ambt 1/1
Lichtenvoorde heeft aan dat hij het zelf Verbaan had op den
Dinsdag d. 25 d. 26 der lopende maand July van 1701's. Twee Maan-
den Lichtenvoorde op Publiek Straat passandoer en komen
tot 't Huis van Harmanus Martman, Vassier te Lichtenvoorde
aldoor aan huis nog twee Toerigheidsmaanden, welke nog volke
werk geweest is. Welke Personer met thuis hadde lieden
in zijn gedagten. ghevoerd hebben tot het Bruid of Brouwe
dag van Jan Hylhof en - Hendric Hylhof; die verducingen
aen d. 25^e July boord is; en 't Huis te g. en 't Huis te lochem
gegeven

Dat hij Veldwagter van d. 25^e July gegan is op 't ogenblik te
Luz gekomen, om een wapend rog te houden; hij toen nog volke
in 't Huis te g. Westman de d. 25^e Verreman, waeren te, die
nog d. 25^e gecommen kundit hadden; Rog dat menig: welke
Maan m. s. h. in hem veldwagter Verreman hebben, die
op geintetend hadde en 't Huis niet meer.

Dat hij Veldwagter toen in 't Huis van Westman was gegan
en aldoor nog Verreman Personer hadde gevonden, maar niet
geken dat Verreman hadde

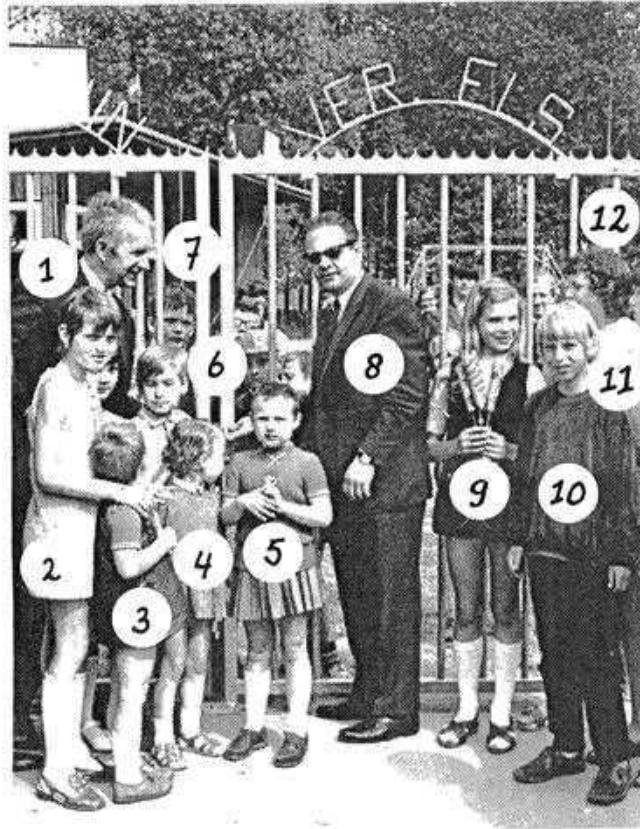
In Lichtenvoorde
Vanden d. 25^e der lopende maand
July van 1701's. Twee Maan-
den Lichtenvoorde op Publiek
Straat passandoer en komen
tot 't Huis van Harmanus
Martman, Vassier te
Lichtenvoorde

Benno van Lochem

Noten:

1. Voor meer informatie verwijs ik u naar het boek Van Lochem tot van Logchem tot aan van Lochem, te koop bij de Boekelier te Lichtenvoorde.

Ons "zoekplaatje"

(coll. G. Eppingbroek)

Helaas hebben we op het zoekplaatje uit periodiek nummer 39 geen reacties ontvangen, misschien lukt het met deze foto, die wat recenter van datum is.

Onze nieuwe foto is gemaakt bij de opening van de speeltuin "Den Els" op 1 juni 1971 door burgemeester Van Bastelaar. Een aantal van de kinderen op deze foto denkt men herkend te hebben en staan reeds hier onder vermeld.

Mocht u kinderen of volwassenen herkennen op deze foto, of denkt u dat de vermelde naam foutief is, laat het ons weten!

Hier de nummers van de betreffende personen en hun namen voorzover bekend:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8. Burgemeester A.P.J. van Bastelaar
9. Helga Holkenborg
10.
11. Rita Krabben
12. Kitty Krabben

Reacties graag aan de redactie of aan ondergetekende.

G.J.A. Eppingbroek

Adressen bestuur Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde:

H.J.A. te Brake <i>voorzitter ad interim, werkgroep excursies</i>	Verdistraat 9	7131 AJ Lichtenvoorde	tel. 0544-372117
A.W. Driessen <i>secretaris</i>	Schatbergstraat 60	7131 AS Lichtenvoorde	tel. 0544-372823
G.J.A. Eppingbroek <i>penningmeester</i>	Koekoekstraat 16	7102 AZ Winterswijk	tel. 0543-515408
H. Bennink	Polbrug 10	7152 AZ Eibergen	tel. 0545-474736
I.H.H.M. Gregoor-Boschker	Geelinkweg 15	7119 AC Corle	tel. 0543-533162
H.J. Krabbenborg <i>werkgroep streektaal</i>	Boschlaan 3	7131 RA Lichtenvoorde	tel. 0544-371936
B.H.W. van Lochem <i>werkgroep genealogie</i>	Patronaatsstraat 32	7131 CH. Lichtenvoorde	tel. 0544-378393
G.A.Th.M. Nijs <i>werkgroep archeologie</i>	Past. Sandersstr. 13	7131 BT Lichtenvoorde	tel. 0544-376947

Redactieadres:

B.H.W. van Lochem Patronaatsstraat 32 7131 CH. Lichtenvoorde tel. 0544-378393

Bibliothecaris:

H.J. Hanselman Const. Huygensstr. 7 7131 WG Lichtenvoorde tel. 0544-373108

Internetpagina's:

Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde:
<http://home.wxs.nl/~gnijs/vol.html>

Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde:
<http://home.wxs.nl/~awl>

*Wanneer U vragen heeft over de geschiedenis van onze gemeente,
aartzel dan niet met een van bovenstaande personen contact op te nemen!*

Digitale bewerking
Henk Hanselman
2013